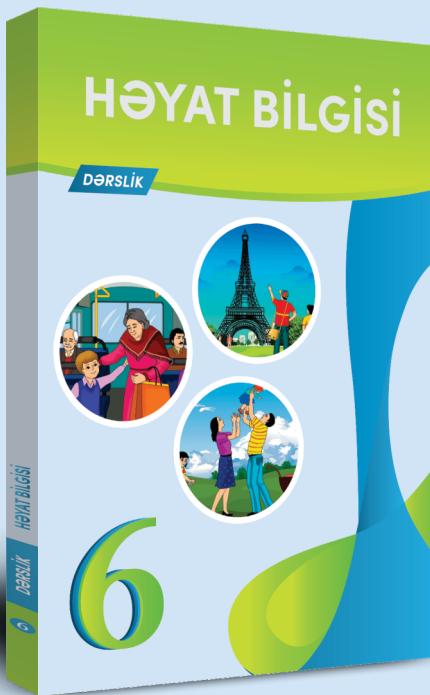

HƏYAT BİLGİSİ

METODİK VƏSAİT

6

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

*Musiqisi Üzeyir Hacıbəylinin,
sözləri Əhməd Cavadındır.*

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırlız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadiriz!
Üçrəngli bayraqınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayraqını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştaqdır!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

NÜŞABƏ MƏMMƏDOVA
KÖNÜL MAHMUDOVA

HƏYAT BİLGİSİ

6

*Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Həyat bilgisi fənni üzrə dərsliyin
METODİK VƏSAITİ*

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi
info@eastwest.az və derslik@edu.gov.az
elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınıza üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Mündəricat

Dərslik komplekti haqqında	3
VI sinif Həyat bilgisi fənni üzrə məzmun standartları.....	5
Tematic planlaşdırma.....	7
Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli	9
Həyat bilgisi fənninin tədrisində istifadə olunan təlim forma və üsulları.....	11
İllik planlaşdırmanın aparılmasına dair tövsiyələr.....	18
Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinə dair tövsiyələr.....	22
Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair tövsiyələr	28
Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair nümunələr	34
Mövzuların gündəlik planlaşdırılması	46
Mövzu 1. Ünsiyyət mədəniyyəti	47
Mövzu 2. Hər yerdə düzgün davranaq.....	49
Mövzu 3. Aile və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz.....	51
Mövzu 4. Dini ibadətlər və mərasimlər.....	53
Mövzu 5. Dövlətdə idarəcilik	55
Mövzu 6. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	56
Mövzu 7. Hüquqlarımızı qoruyanlar	58
Mövzu 8. İqtisadi inkişaf.....	60
Mövzu 9. Maddələrin xassələri	61
Mövzu 10. Maddələrin tərkibi	63
Mövzu 11. Elementlər	64
Mövzu 12. Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?	65
Mövzu 13. Saf maddələr və qarışıqlar	66
Mövzu 14. Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	68
Mövzu 15. Üzvi maddədən canlıya	69
Mövzu 16. İnsan – təbiətin ali varlığı	70
Mövzu 17. Sağlamlığın şərtləri	71
Mövzu 18. Gigiyena sağlamlığın şərtidir	72
Mövzu 19. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq.....	73
Mövzu 20. Təhlükəsizliyimizi təmin edək	75
Mövzu 21. Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq.....	77
Mövzu 22. Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq	78
Mövzu 23. Yol nişanlarına diqqət edək	79
Summativ qiymətləndirmə vasitələrinə dair nümunələr	81
İstifadə edilmiş və müəllimin istifadə edə biləcəyi mənbələr	88

DƏRSLİK KOMPLEKTİ HAQQINDA

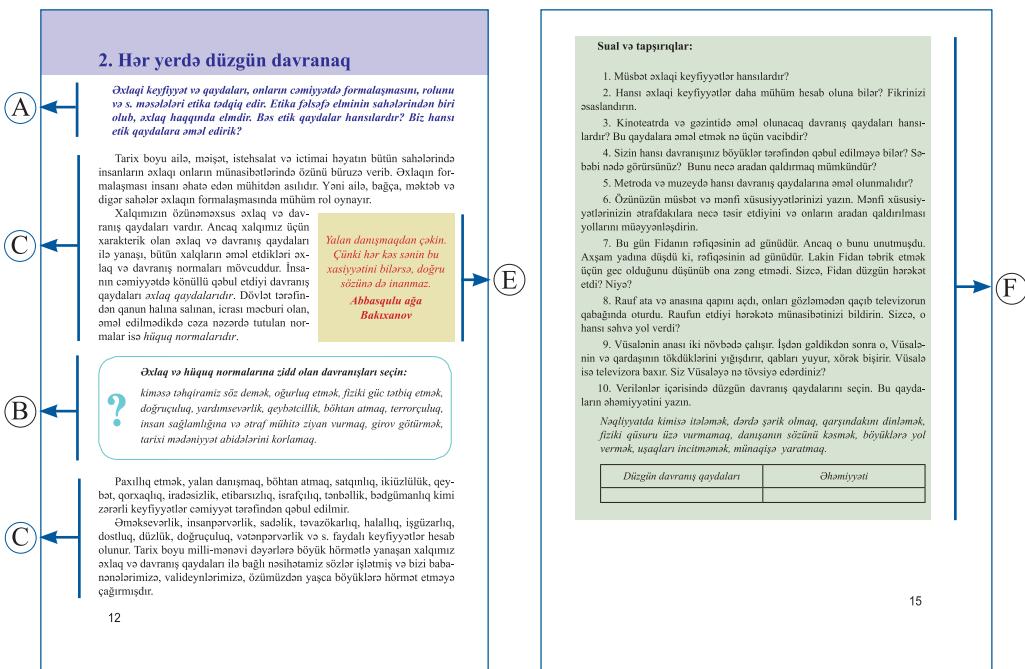
Hörmətli müəllimlər! Siz artıq bilirsiniz ki, Həyat bilgisi fənninin tədrisi ibtidai və ümumi orta təhsil səviyyələrində nəzərdə tutulur. VI sinif şagirdləri üçün nəzərdə tutulmuş dərslik komplekti dərslik və müəllim üçün metodik vəsaitdən ibarətdir.

Həyat bilgisi fənni üzrə 4 məzmun xətti müəyyənləşdirilmişdir. Müəyyənləşdirilmiş məzmun xətlərinin köməyi ilə şagirdlərin şüurunda canlı və cansız aləmin vahid, bütöv və bölgünməz obrazı yaradılır, eyni zamanda şagirdlər özlərinin bioloji, psixoloji, sosial və mənəvi tərəflərini dərk etmiş olurlar.

Dərsliyin və bu dərslikdən daha effektiv istifadə üçün nəzərdə tutulan müəllim üçün metodik vəsaitin bəzi xüsusiyyətlərini nəzərinizə çatdırmaq istərdik.

VI sinif Həyat bilgisi dərsliyində Həyat bilgisi fənn kurikulumunun məzmununa daxil olan bütün məzmun standartları reallaşdırılmışdır. Standartların reallaşdırıldığı mövzularda şagirdlərin yaş xüsusiyyətləri nəzərə alınmış, onların sadə dilde və ləkənə olmasına çalışılmışdır. Bu məqsədə çoxsaylı sxemlərdən, diaqramlardan, şəkillərdən, praktik tapşırıqlardan istifadə olunmuş, yeni sözlərin, terminlərin izahına, maraqlı məlumatlara yer ayrılmışdır. Təlim materiallarının düzülməsində sadəcə mürəkkəbə, eyni zamanda məntiqi ardıcılıq nəzərə alınmışdır. Mövzular üzrə verilmiş sual və tapşırıqlar şagirdlərin məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürü-nün inkişafına yönəldilmişdir. Ümid edirik ki, bu tapşırıqlar sizlərə standartları real-laşdırmaqdə kömək edəcəkdir.

Dərslikdəki mövzular aşağıdakı kimi qruplaşdırılmışdır:

- (A) Motivasiya.** Mövzu ilə bağlı problemlı situasiya yaradılır və əksər hallarda suallarla yekunlaşdırılır.
- (B) Praktik tapşırıqlar.** Bu işaret altında verilmiş sual və tapşırıqlar şagirdləri fəaliyyətə cəlb etmək üçündür. Ancaq bu zaman bəzi tapşırıqların müəllim tərəfindən aparılması tövsiyə olunur.
- (C) Yeni biliklər.** Mövzunun əsas məzmununu əhatə edir. Burada mövzu ilə bağlı izahlar, anlayışlar, təriflər və s. verilir.
- (D) Sxemlər.** Mövzu ilə bağlı bəzi məlumatlar verilir.
- (E) Maraqlı məlumatlar.** Mövzu ilə bağlı statistik məlumatlar, maraqlı faktlar, görkəmli şəxsiyyətlərin qiymətli kəlamları verilmişdir. Dərs zamanı müəllimlər bəzi sual və tapşırıqlardan iş vərəqlərinin hazırlanmasında istifadə edə bilərlər.
- (F) Suallar və tapşırıqlar.** Verilmiş sualların bəzisi mövzu ilə bağlı araşdırma aparıb əlavə məlumatlar əldə etməyə imkan yaradır. Sizi tədqiqatçılığa yönəldir. Bir qisim suallar öyrəndiklərinizi yoxlamaq məqsədilə verilmişdir.

Qeyd: Sınıfdaşları şagirdlərin sağlamlıq imkanları, fərdi xüsusiyyətləri, maraq və ehtiyacları müxtəlifdir. Bu müxtəliflikdən irəli gələrək onları sağlam və ya inklüziv uşaqlara bölməməli, onlar üçün müvafiq təlim strategiyası müəyyənləşdirilməlidir.

Müəllim üçün metodik vəsait sizə öz işinizi qurmağa – dərsi planlaşdırmağa, qiymətləndirmə vasitələrinin hazırlanmasına yardımçı olacaqdır.

Metodik vəsaitdə hər bir mövzunun tədrisi ilə bağlı tövsiyələr öz əksini tapır. Bu bizim tərəfimizdən sizə istiqamət vermək üçün tərtib olunmuşdur. Verilmiş standartların tələblərinə müvafiq olaraq sizlər öz fəaliyyətinizdə sərbəstsiniz. Öz sinfiniz, məktəbinizin, regionunuzun imkan və şəraitinə müvafiq strategiyanızı müəyyənləşdirə bilərsiniz. Ümidvarıq ki, hazırladığımız dərslik və metodik vəsait bu işdə sizə düzgün istiqamət verəcəkdir.

Müəllim üçün metodik vəsaitdə aşağıdakı materiallar öz əksini tapmışdır:

- **VI sinif Həyat bilgisi fənni üzrə məzmun standartları;**
- **Tematik planlaşdırma;**
- **Fənn üzrə məzmun standartlarının reallaşdırılması cədvəli;**
- **Həyat bilgisi fənninin tədrisində istifadə olunan təlim forma və üsulları;**
- **İllik planlaşdırmanın aparılmasına dair tövsiyələr;**
- **Mövzuların illik planlaşdırılması;**
- **Şagird nailiyyətlərinin qiymətləndirilməsinə dair tövsiyələr;**
- **Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair tövsiyələr;**
- **Mövzuların gündəlik planlaşdırılmasına dair nümunələr;**
- **Mövzuların gündəlik planlaşdırılması;**
- **Summativ qiymətləndirmə vasitələri;**
- **İstifadə edilmiş və müəllimin istifadə edə biləcəyi mənbələr.**

VI SINIF HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİ ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARI

VI sinfin sonunda şagird:

- maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir;
- insanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir;
- cəmiyyətin idarə olunmasını və dövlətin funksiyalarını izah edir;
- insan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir, topladığı materialları təqdim edir;
- iqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir;
- sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir;
- ünsiyyət mədəniyyətinin formallaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir, əxlaq və davranış normallarının cəmiyyətin həyatındaki rol və əhəmiyyətini izah edir;
- ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir, dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir;
- fövqəladə hadisələr və həyat fəaliyyəti zamanı tələb olunan təhlükəsiz davranış qaydalarını izah edir.

Məzmun xətləri üzrə əsas və alt standartlar

1. Təbiət və biz

Şagird:

1.1. Varlıq, təbiət və hadisələrə, onların qarşılıqlı əlaqəsinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.

1.2. Ekoloji tarazlığın qorunmasına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.

2. Fərd və cəmiyyət

Şagird:

2.1. Cəmiyyətin sosial mahiyyətinə və idarəetmə formalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

2.1.1. Cəmiyyətin idarə olunmasını şərh edir.

2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.

2.2. Hüquqi mədəniyyətə malik olduğunu nümayiş etdirir.

2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir.

2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

2.3. İqtisadi bilik və bacarıqlara yiyələndiyini nümayiş etdirir.

2.3.1. İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir.

3. Mənəviyyat

Şagird:

3.1. Ünsiyyət mədəniyyətinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formallaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir.

3.2. İnsan mənəviyyatını formalasdırıran amillərə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

3.2.1. Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındaki rol və əhəmiyyətini izah edir.

3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.

3.3. Mənəviyyatın formallaşmasında dinin rolunu dəyərləndirir.

3.3.1. Dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir.

4. Sağlamlıq və təhlükəsizlik

Şagird:

4.1. Sağlam həyat tərzinə dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.

4.2. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına dair bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir.

4.2.2. Yol nişanlarının təyinatına uyğun bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.3. Fövqəladə hallarla bağlı bilik və bacarıqlar nümayiş etdirir.

4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

TEMATİK PLANLAŞDIRMA

Planlaşdırma	Saat
Mənim mənəvi aləmim	
Ünsiyyət mədəniyyəti	1
Hər yerdə düzgün davranaq	1
Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	1
Dini ibadətlər və mərasimlər	1
KSQ	1
Dövlətimə arxalanıram	
Dövlətdə idarəçilik	1
Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	1
Hüquqlarımızı qoruyanlar	2
İqtisadi inkişaf	1
KSQ	1
Cansızdan canlıya	
Maddələrin xassələri	1
Maddələrin tərkibi	1
Elementlər	1
Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?	1
KSQ	1

Planlaşdırma	Saat
BSQ	1
Saf maddələr və qarışıqlar	1
Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	1
Üzvi maddədən canlıya	1
İnsan – təbiətin ali varlığı	1
KSQ	1
Təhlükəsiz həyat	
Sağlamlığın şərtləri	1
Gigiyena sağlamlığın şərtidir	1
Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq	1
Təhlükəsizliyimizi təmin edək	1
KSQ	1
Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq	2
Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq	1
Yol nişanlarına diqqət edək	2
KSQ	1
BSQ	1

FƏNN ÜZRƏ MƏZMUN STANDARTLARININ REALLAŞDIRILMASI CƏDVƏLİ

Hörmətli müəllimlər, gündəlik dərs planını hazırlayarkən, ilk olaraq, öz işinizə mövzunun, standartın, məqsədin, iş forması və iş üsulunun, integrasiya imkanlarının, resursların müəyyənləşdirilməsi ilə başlayın. Alt standartlar təlim məqsədlərinin düzgün müəyyən edilməsində mühüm rol oynayır. Beləliklə, standart seçilir, ona uyğun mövzu, sonra isə həm mövzuya, həm də standarta uyğun təlim məqsədləri müəyyənləşdirilir.

Aşağıdakı cədvəli təqdim etməkdə məqsədimiz sizə həm mövzular üzrə hansı standartların reallaşdırılacağı, həm də reallaşdırılacaq standartların integrasiya imkanları barədə məlumat verməkdir. Lakin bildiyiniz kimi, hər bir müəllim planlaşdırma aparmaqda sərbəstdir, yəni siz mövzunu reallaşdırın və müəllif tərəfindən təklif olunan standartlar qrupuna standart əlavə edə, eyni zamanda əlavə fənlərarası integrasiya imkanları müəyyən edə bilərsiniz.

	Mövzular	Standart	İnteqrasiya
Mənim mənəvi aləmim			
1	Ünsiyyət mədəniyyəti	3.1.1; 3.2.1.	Ədəb.: 1.2.2.; Az.d.: 1.2.4.
2	Hər yerdə düzgün davranaq	3.2.1.; 4.1.1.	Tex.: 3.1.1.
3	Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	3.2.2.	Az.t.: 4.1.2.
4	Dini ibadətlər və mərasimlər	3.3.1	Az.d.: 1.1.2.; Az.t.: 5.1.1.
Dövlətimə arxalanıram			
5	Dövlətdə idarəçilik	2.1.1.	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.
6	Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	2.1.2.	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.; 3.1.2.
7	Hüquqlarımızı qoruyanlar	2.2.1; 2.2.2.	İnf.: 1.2.3.; Az.t.: 3.1.1.
8	İqtisadi inkişaf	2.3.1.	C.: 3.2.1.

	Mövzular	Standart	İnteqrasiya
Cansızdan canlıya			
9	Maddələrin xassələri	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
10	Maddələrin tərkibi	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
11	Elementlər	1.1.1.	B.: 1.1.2.
12	Bir maddədən yeni maddə alma bilərmi?	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
13	Saf maddələr və qarışıqlar	1.1.1.	Fiz.: 3.1.2.
14	Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	1.1.1.	B.: 1.1.2.
15	Üzvi maddədən canlıya	1.2.1.	B.: 1.1.2.; 1.1.3.
16	İnsan – təbiətin ali varlığı	1.2.1.	B.: 3.1.2.; 4.1.1.; 4.2.1.
Təhlükəsiz həyat			
17	Sağlamlığın şərtləri	4.1.1.	B.: 3.2.1.; 2.1.2.
18	Gigiyena sağlamlığın şərtidir	4.1.1.	B.: 3.2.1.
19	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq	4.1.1.	B.: 3.2.1.; 4.1.1.
20	Təhlükəsizliyimizi təmin edək	4.2.1; 4.3.1	Az.d.: 2.2.1.
21	Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq	4.3.1.	C.: 2.1.1.
22	Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq	4.3.1.	İnf.: 3.3.1.
23	Yol nişanlarına diqqət edək	4.2.2.	Az.d.: 2.2.1.

Az.d. – Azərbaycan dili, Ədəb. – Ədəbiyyat, Riy. – Riyaziyyat, Inf. – Informatika, Tex. – Texnologiya, T.i. – Təsviri incəsənət, F.t. – Fiziki tərbiyə, Az.t. – Azərbaycan tarixi, Üm.t. – Ümumi tarix, C. – Coğrafiya, B. – Biologiya, Fiz. – Fizika

HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİNİN TƏDRİSİNDƏ İSTİFADƏ OLUNAN TƏLİM FORMA VƏ ÜSULLARI

Təlim formaları (kollektivlə iş, qruplarla iş, cütlərlə iş və fərdi iş) dərsin məqsədinə uyğun olaraq seçilir və şagirdlərin fəaliyyətləri bu forma üzərində qurulur. Bir dərsdə bir neçə təlim formasından istifadə etmək mümkündür.

Kollektivlə iş zamanı kollektiv fəaliyyətə alışmaq bacarığının bünövrəsi qoyulur.

Qruplarla iş. Müəyyən problemi həll etmək üçün qruplar təşkil olunur. Bu zaman problemi şagirdlərlə müzakirə etmək, fikir mübadiləsi aparmaq, mühakimə yürütmək və əməkdaşlıq bacarıqları inkişaf etdirilir.

Cütlərlə iş. Bu təlim forması şagirdlərdə daha yaxından əməkdaşlıq etmək və ünsiyyət qurmaq, məsuliyyəti bölüşmək imkanı yaradır. Lakin bu əməkdaşlığın əhatə dairəsi çox azdır.

Fərdi iş. Fərdi iş zamanı şagirdin sərbəst düşünməsi üçün real imkanlar yaranır. Müəllim şagirdin fəaliyyətini tam obyektiv qiymətləndirə bilir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, hər bir təlim formasının üstün cəhətləri olduğu kimi, əks tərəfləri də vardır. Elə buna görə də təlim formalarından istifadə edərkən dərsin məqsədləri nəzərə alınmalı, eyni zamanda şagirdlər üçün hazırlanmış tapşırıqlar məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürün inkişafına yönəldilməlidir.

VI sinif şagirdlərin yeniyetməlik dövrünə təsadüf edir. Yeniyetmələrin problemlərin həllinin müstəqil axtarışı və təlim prosesində tədqiqatçılığa meyilliyyini, yeni biliklərə yiylənmək, yaradıcı düşünmə qabiliyyətlərinin inkişafını nəzərə alaraq fəal təlim üsullarından istifadə məqsədə uyğun hesab olunur. Eyni zamanda Həyat bilgisi fənninin məzmununu təşkil edən standartların reallaşdırılması da fəal dərsin qurulmasının vacibliyini tələb edir.

Dünya təcrübəsində fəal təlim üsulları onlarladır. Həyat bilgisi fənninin tədrisində, əsasən, **klaster**, **beyin həmləsi**, **ziqzaq**, **müzakirə**, **karusel**, **BİBÖ**, **anlayışın çıxarılması**, **Venn diaqramı**, **cədvəllərlə iş**, **söz assosiasiyası və s.** təlim üsullarından geniş istifadə etmək olar.

Beyin həmləsi

Bu üsul “əqli hücum” da adlandırılır. Şagirdlərdə yeni mövzuya maraq oyatmaq, habelə onların nəyi yaxşı (və ya pis) bildiklərini aydınlaşdırmaq məqsədilə bu üsuldan istifadə olunur. Hazırlanmış sual lövhədə yazılır, yaxud şifahi şəkildə şagirdlərin diqqətinə çatdırılır. Şagirdlər suallara əsasən fikirlərini bildirirlər. Bütün ideyalar şərhsiz və müzakirəsiz yazıya alınır. Yalnız bundan sonra söylənilmiş ideyaların müzakirəsi, şərhi və təsnifatı

başlayır. Aparıcı ideyalar yekunlaşdırılır, şagirdlər söylənmiş fikirləri təhlil edir, qiymətləndirir.

Bu üsüldən, demək olar ki, bütün mövzuların tədrisində istifadə etmək mümkündür.

BİBÖ – Bilirəm/İstəyirəm bilim/Öyrəndim

BİBÖ aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır:

1. Problem müəllim tərəfindən elan edilir.
2. Müəllim lövhədə 3 sütundan ibarət cədvəl çəkir və aşağıdakı bölmələri qeyd edir: – Bilirəm/İstəyirəm bilim/Öyrəndim
3. Şagirdlər problemlə bağlı bildiklərini söyləyir və cavablar birinci sütunda qeyd olunur.
4. Həmin məsələ ilə bağlı bilmək istədikləri isə ikinci sütuna yazılır.
5. Dərsin sonunda bir daha həmin cədvələ diqqət yetirilir və mövzu ilə bağlı öyrəndikləri üçüncü sütunda qeyd edilir.

Məsələn: “Sağlamlığın şərtləri” mövzusunu tədris edərkən müəllim BİBÖ üsulundan istifadə edə bilər. Lakin onu da unutmayaq ki, bu üsul dərsin motivasiya mərhələsindən başlayaraq istifadə olunmalıdır.

Klaster (şaxələndirmə)

Müəllim tərəfindən lövhədə və ya iş vərəqlərində dairə çəkilir, onun mərkəzində yazılmış anlayış ilə bağlı söz və ya ifadələr söyləmək şagirdlərə tapşırılır. Mərkəzdə yazılmış anlayışdan başlayaraq hər növbəti söz onunla əlaqəli sözlərlə – xətlərlə birləşdirilir. Vaxt bitənə qədər mümkün qədər çox fikir yazmaq və onları əlaqələndirmək tövsiyə olunur. Vaxt bitəndən sonra

alınan klaster müzakirə edilir və ümmümləşdirmə aparılır. Məsələn: "Hüquqlarımızı qoruyanlar" mövzusunun tədrisi zamanı müəllim motivasiyanı bu üsuldan istifadə etməklə qoya bilər.

Anlayışın çıxarılması

Bu üsul oyun-tapmaca formasında keçirilir və şagirdlərdə yüksək fəallıq yaradır. Müəllim lövhədə dairəvi kart asır, onun arxasında şagirdlərdən tələb olunan anlayışı yazır. Kartın yazı olmayan tərəfini şagirdlərə göstərir və gizlədilmiş anlayışların xüsusiyyətlərinə aid 2-3 yönəldici söz sadalayır və ya yazır. Şagirdlər həmin xüsusiyyətlərə uyğun olaraq gizlədilmiş anlayışı tapırlar.

Əgər şagirdlər anlayışı tapmaqdə çətinlik çəksələr, müəllim əlavə olaraq yeni xüsusiyyətlər sadalayır.

Şagirdlər öz fərziyyələrini dedikdən sonra müəllim bu tapmacanın tapılıb-tapılmamasını hamıya çatdırır və kartoçkalarda yazılın sözləri açıqlayır. Məsələn:

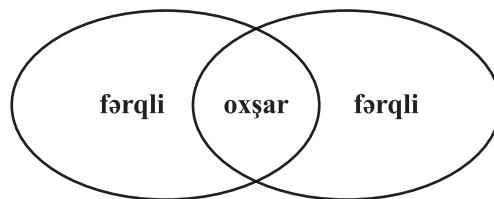
Müzakirə

Müzakirə mövzu etrafında ideya, məlumat, təəssürat, təhlil və təkliflərin qarşılıqlı mübadiləsidir. Onun əsas vəzifəsi problemi təhlil edərək həlli yolunu tapmaq, düzgün qərar qəbul etmək üçün imkan yaratmaqdır. Müzakirə dinləmək, təqdim etmək, sual vermək mədəniyyətini formalasdırır, şagirdlərin məntiqi və tənqid təfəkkürünü, şifahi nitqini inkişaf etdirir.

Müzakirə apararkən əvvəlcədən şagirdlərə müzakirə qaydaları xatırladılır. Mövzu aydın şəkildə ifadə olunur. Müzakirə prosesini inkişaf etdirən suallar vermək və şagirdlərin cavablarını nəzərdən keçirməklə müellim müzakirəni tənzimləyir. Bu zaman cavabı “bəli” və ya “xeyr” olan qapalı suallar vermək məqsədə uyğun hesab edilmir.

Müzakirədə mövzuya aid “Nə baş verdi?, Nə üçün baş verdi?, Bu başqa cür ola bilərdimi və necə?, Siz bu vəziyyətdə nə edərdiniz?, Sizin fikrinizcə, həmin obraz nə hiss etdi?, Siz bu şəraitdə nə hiss edərdiniz?, Bu, düz idi-mi?, Nə üçün?” kimi suallardan istifadə olunur.

Venn diaqramı

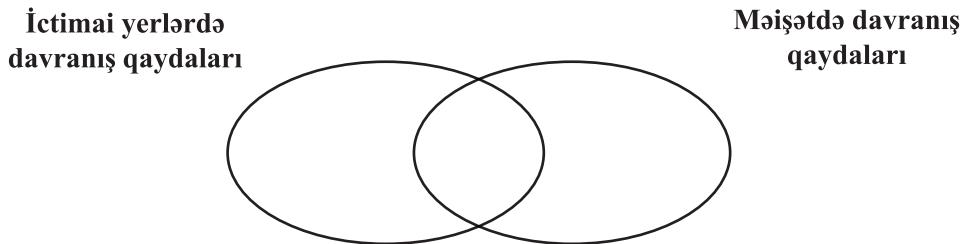
Əşya və ya hadisələri müqayisə etmək, onların oxşar və fərqli cəhətləri ni müəyyənləşdirmək üçün bu üsuldan istifadə olunur.

Venn diaqramından istifadə prosesi aşağıdakı mərhələlər üzrə aparılır:

1. Müqayisə olunacaq əşya və hadisələr müəyyənləşdirilir;
2. Kəsişən dairələr çəkilir (ortada yazmaq üçün yer saxlanır);
3. I və III dairədə müqayisə olunacaq obyektlər qeyd olunur;
4. Şagirdlər təlimatlandırılır (təlimatda nəyin müqayisə olunacağı və dairələrdə oxşar və fərqli cəhətlərin necə qeyd olunacağı barədə danışılır);

- Müqayisə olunan obyektlər təsvir edilir (fərqli cəhətlər sağ və sol tərəfdə, oxşar cəhətlər kəsişmə dairəsində qeyd olunur);
- Müqayisə nəticəsində fikirlər ümumiləşdirilir.

Məsələn: Məişətdə və ictimai yerlərdə davranış qaydalarını müqayisə etmək üçün Venn diaqramından istifadə oluna bilər.

Ziqzaq. Bu üsul mətnin məzmununun qısa müddət ərzində şagirdlər tərəfindən mənimsənilməsinə imkan yaratır.

Şagirdlər dörd nəfərlik qruplara bölünürlər (əsas qrup). Qruplardakı şagirdlər yenidən nömrələnirlər. Hər qrupdakı eyni rəqəmli şagirdlərdən yeni qrup (ekspert qrupu) yaradılır.

Öyrəniləcək mətn qrupların sayı qədər hissələrə bölünür və ekspert qruplarına verilir.

Ekspert qrupları onlara verilən hissəni oxumalı, məzmununu qavramalı və öz əvvəlki qrupuna qayıdaraq öyrəndiyi hissəni onlara danışmalıdır.

Müəllim informasiyanın dəqiq verildiyinə əmin olmaq üçün şagirdlərə suallarla müraciət edə bilər. Məsələn: "Sağlamlığın şərtləri", "Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq", "Yol nişanlarına diqqət edək", "Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq" və s. mövzuların tədrisində bu üsuldan istifadə etmək daha səmərəli ola bilər.

Karousel. Dərsdən əvvəl iri ağ kağızlarda (vatman) mövzuya aid suallar yazılır. Müəllim qruplara müxtəlif sual yazılmış bir kağız verir. Qrup üzvləri sualı oxuyur və cavab yazır. Kağızlar saat əqrəbi istiqamətində müəllimin köməkliyi ilə qruplara ötürülür. Karusel kimi kağızlar bütün digər qruplardan keçərək axırda öz qrupuna qayıdır. Müəllim bu kağızları yazı lövhəsinə yapışdırır və bütün sınıf cavabları müzakirə edir. Məsələn: "4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydaları" standartını reallaşdırarkən bu üsuldan istifadə etmək məqsədə uyğundur.

Təqdimat. Fəal (interaktiv) təlim metodları ilə aparılan dərslərin mühüm elementlərindən biri olan təqdimat şagirdin tədqiqat fəaliyyətinin göstəricisi sayılmalıdır. Bu metod şagirdlərə imkan verir ki, o, tədqiqatın nəticəsini müxtəlif yollarla təqdim edə bilsin, öz fikirlərini dəqiqlik ifadə etmək, mükəmməl nəticə çıxarmaq bacarığına yiyələnsin. Təqdimata hazırlaşan şagirdlər qrup halında işləyəndə ünsiyyət mədəniyyətinə yiyələnir və fikirlərini bölüşməyi bacarırlar. Belə olduqda onların hazırladıqları təqdimat dəqiqlik olur, yaxşı tərtibatı ilə diqqəti cəlb edir.

Təqdimata hazırlaşan şagirdlər onu hansı formada keçirmək barədə qaydalara yiyələnirlər. Müəllim təqdimatın növü və onun keçirilməsi qaydaları barədə şagirdləri təlimatlandırmalıdır. Bu təlimatlırlara əməl edən şagird vaxtdan səmərəli istifadəyə, fikrini daha dəqiqlik və yiğcam şəkildə ifadə etməyə əvvəlcədən hazır olur. Təqdimati keçirərkən ona şərh verməyi bacarı. Təqdimat müzakirə olunur və meyar cədvəli əsasında qiymətləndirilir.

Təqdimat fərdi və ya qrup şəklində həyata keçirilə bilər.

2.2.2. Məzmun standartlarının reallaşdırılması məqsədilə şagirdlər təqdimat hazırlamalıdır.

İNSERT. Bu üsul dərslikdəki mətnin aktiv fəaliyyətlə, yəni şagirdin öz münasibətini bildirərək oxunmasıdır. Şagird mövzudakı fikirlərə münasibətini qəbul edilmiş işaretlərlə (“✓” – bu məlumat mənə tanış idim, “–” – bu məlumat mənim əvvəllər bildiyimi inkar edir, “+” – bu məlumat mənim üçün yenidir, “?” – bu məsələyə dair əlavə məlumat almaq istərdim) bildirir. Dərslikdəki mətn oxunduqdan sonra ümumiləşdirmələr aparılır və qeyd olunur.

İlk növbədə məlum biliklər təsdiq edilir, yeni bilik və informasiyaları öyrənmək üçün gələcək fəaliyyət planlaşdırılır. Bu üsuldan istənilən mövzunun tədrisində istifadə etmək mümkündür.

“✓”	“_”	“+”	“?”

İNSERT üsulundan “Hüquqlarımızı qoruyanlar”, “Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq” və s. mövzuların tədrisində istifadə oluna bilər.

Problemlı vəziyyət. Bu üsul vasitəsilə tənqididə təfəkkür, təhliletmə və ümumiləşdirmə vərdişləri inkişaf etdirilir.

Müəllim əvvəlcədən problemlı vəziyyət və müzakirə üçün sualları hazırlayıır. Şagirdlər 4-5 nəfərlik qruplara bölünürlər. Problemlı vəziyyət əks olunmuş iş vərəqləri uşaqlara paylanır. Hər qrup təklif edilən vəziyyətlərdən birini müzakirə edir və həlli yolunu göstərir. Qruplar öz işlərini bitirdikdən sonra sinifdə ümumi müzakirə aparılır.

Mühazirə. Mühazirə məlumatın müəllimdən şagirdə ötürülmə üsuludur. Bu üsuldan mövzu ilə bağlı məzmunun zənginləşdirilməsi, tamamlanması məqsədilə istifadə etmək məqsədə uyğundur. Belə qısa mühazirələr 10-15 dəqiqə ərzində aparılır. Mühazirə ilə bağlı aşağıdakı məsələlərə nəzər yetirmək məqsədəməvafiqdir:

- mühazirənin məqsəd və vəzifələrini dəqiq müəyyənləşdirmək;
- plan tərtib etmək və onu şagirdlərə paylamaq (və ya lövhədə yazmaq);
- əyani və texniki vasitələrdən istifadə etmək.

Müəllim mühazirə prosesini verbal (suallar verməklə) və vizual (şagirdlərin sifətlərinin ifadəsini və jestlərini müşahidə etmək) formada tənzimləməlidir.

İLLİK PLANLAŞDIRMANIN APARILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

Planlaşdırma əsas məqsədləri müəyyənləşdirmək və onlara nail olmaq üçün hər bir müəllimin özünəməxsus fəaliyyət istiqamətidir.

Bildiyimiz kimi, hazırkı kurikulumlar siz müəllimlərə illik planlaşdırma aparmaqdə müəyyən sərbəstlik verir. Əvvəldə də qeyd etdiyimiz kimi, məhz hər bir məktəbin yerləşdiyi regiondan, onun infrastrukturundan, maddi-texniki bazasından və s. asılı olaraq Həyat bilgisi fənn kurikulumunda nəzərdə tutulmuş məzmun standartları müxtəlif cür reallaşdırıla bilər. Planlaşdırma aparıllarkən yuxarıda qeyd olunanlarla yanaşı, şagirdlərin fərdi xüsusiyyətlərinin, öyrənmə tərzlərinin də nəzərə alınması olduqca vacib şərtidir. Eyni bir regionda, eyni bir məktəbdə, lakin ayrı-ayrı 6-cı siniflərdə Həyat bilgisi fənnini tədris edən müəllimlərin illik planlaşdırırmalarının təsnifatı müxtəlif ola bilər. Lakin bu planlaşdırmanın kor-koranə aparmaq qeyri-mümkündür.

Bəs perspektiv planlaşdırmanı aparmaq üçün müəllimdə hansı bacarıqların olması zəruridir?

Perspektiv planlaşdırma aparmaq məqsədilə müəllim üçün zəruri hesab edilən bacarıqlar aşağıdakılardır:

1. Məzmun standartlarına əsasən dərslikdəki tədris vahidi və mövzular üzrə dəqiqləşmələr aparmaq.
2. Tədris vahidlərinin və mövzuların ardıcılığını müəyyənləşdirmək.
3. İnteqrasiya imkanlarını müəyyən etmək.
4. Əlavə resurslar seçmək.
5. Mövzulara görə məqsədyönlü vaxt bölgüsü aparmaq.
6. Mövzuya görə nailiyyətlərin qiymətləndirilməsinin növlərini müəyyənləşdirmək.

Sizə tövsiyə olaraq 6-cı sınıf Həyat bilgisi fənni üzrə təxmini illik planlaşdırma müəllim üçün metodik vəsaitə daxil edilmişdir. Bu illik plan, adından da göründüyü kimi, təxminidir. Yuxarıdakı bacarıqlarınız əsasında illik planlaşmada müvafiq dəyişikliklər edə bilərsiniz.

HƏYAT BİLGİSİ FƏNNİ ÜZRƏ TƏXMINİ İLLİK PLANLAŞDIRMA

Standartlar	Tədris vahidi	Mövzular	İnteqrasiya	Resurslar	Saat
3.1.1.; 3.2.1	Ünsiyyət mədəniyyəti	Az.d.: 1.2.4.; Ədəb.: 1.2.2.	Dərslik, iş vəreqləri, şəkillər, elektron təqdimat, paylama materialı, https://youtu.be/P1900TBj7q8		1
3.2.1.; 4.1.1.	Hər yerde düzgün davranaq	Tex.: 3.1.1.	İş vəreqləri, şəkillər, dərslik, "Ailədə və cəmiyyətdə əxlaq və davranışın qaydaları" kitabı, elektron təqdimat, https://youtu.be/X2N7ztow24g		1
3.2.2.	Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz	Az.t.: 4.1.2.	Dərslik, iş vəreqləri, şəkillər, paylama materialları, https://youtu.be/th8Mz9NizFE		1
3.3.1.	Dini ibadətlər və mərasimlər	Az.d.: 1.1.2.; Az.t.: 5.1.1.	Dini mərasimlərə aid şəkillər, dərslik, elektron təqdimat, Ayna Uşaq Ensiklopediyası		1
Kiçik summativ qiymətləndirme					
2.1.1.	Dövlətdə idarəçilik	Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.	Dərslik, dövləti idarəçiliyinə aid çəkilmiş sxem, elektron təqdimat, paylama materialı		1
2.1.2.	Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları	Üm.t.: 3.1.1.; Az.t.: 3.1.1..; 3.1.2.	Dərslik, dövlətin funksiyalarına aid paylama materialı, elektron təqdimat		1
2.2.1.; 2.2.2.	Hüquqlarımızı qoruyanlar	Az.t.: 3.1.1.; İnf.: 1.2.3	Hüquqları qoruyan orqanların fəaliyyətinə dair paylama materialı, elektron təqdimat		2
2.3.1.	Iqtisadi inkişaf	C.: 3.2.1.	Dərslik, elektron təqdimat, flipçart		1
Kiçik summativ qiymətləndirme					

1.1.1.	Maddələrin xassələri	Fiz.: 3.1.2.	Maddəyə aid numunə (su, qum, daş, duz və s.), çəki daşları, eyni hecmli müxtəlif qablar, dərslik, iş vərəqi, marker, filqart və s.	1
1.1.1.	Maddələrin tərkibi	Fiz.: 3.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, maddələrin tərkibinə aid elektron təqdimat, qənd, çəkic, su, duz, qayçı, rəngli kristal və s.	1
1.1.1.	Elementlər	B.: 1.1.2.	Paylama materialı, filqart, müxtəlif metallar və qeyri-metallar, elektron təqdimat	1
1.1.1.	Bir maddədən yeni maddə alınma bilərmi?	Fiz.: 3.1.2.	Maddələrə aid elektron təqdimat, kartof, yod, qənd, sinaq şüxəsi, kağız, dərslik	1
			Kicik summativ qiymətləndirmə	1
			Böyük summativ qiymətləndirmə	1
1.1.1.	Saf maddələr və qarşıqlar	Fiz.: 3.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşuna aid şəkillər, mismar, torpaq, dəmir tozu, xörək duzu, qum, kükürd tozu, maqnit, sinaq şüxəsi və digər laboratoriya avadanlıqları, elektron təqdimat	1
1.1.1..	Qeyri-üzvi və üzvi maddələr	B.: 1.1.2.	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşuna aid şəkillər, üzərinə xlorid turşusu tökülmüş sümük, yandırılmış sümük , spirit lampası və s.	1
1.2.1.	Üzvi maddədən canlıya	B.: 1.1.2., 1.1.3	Dərslik, iş vərəqi, marker, maddələrin quruluşunu eks etdirən tablo və yaxud elektron təqdimat və s.	1
1.2.1.	İnsan – təbiətin ali varlığı	B.: 3.1.2., 4.1.1., 4.2.1.	Təbiət hadisələrinə aid elektron təqdimat, "Azərbaycanın həyvanları aləmi" kitabı, "Yaşıl paket" CD, şəkillər, dərslik, iş vərəqi və s.	1
			Kicik summativ qiymətləndirmə	1

Cənsizdan canlıya

4.1.1.	Şağlamlığın şartları	B.: 3.2.1., 2.1.2.	Sağlamlıqla dair şəkillər, elektron təqdimat, paylama materialı və s., https://youtu.be/hD1iveAJ3Nk	1
4.1.1.	Gigiyena sağlamlığının şərtidir	B.: 3.2.1.	Dərslik, elektron təqdimat, https://youtu.be/m3RZXXQ99OwE	1
4.1.1.	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq	B.: 3.2.1., 4.1.1.	Elektron təqdimat, paylama materialı və s.	1
4.2.1	Təhlükəsizliyimizi təmin edək	Az.d.: 2.2.1.	Dərslik, təhlükəsizlik qaydalarına əməl edilmədikdə yaranan fəsadlara dair videogörüntü, iş vərəqi, filçart və s.	1
Kiçik summativ qiymətləndirmə				
4.3.1.	Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq	C.: 2.1.1.	Sel, daşqın və sunamlarla aid görüntütü, iş vərəci, dərslik, "Özünə və başqlarına kömək etməyi bacar" kitabçası, elektron təqdimat https://youtu.be/Dzg_vH1UrMl	2
4.3.1.	Texnogen mənşəli qəzallardan qorunaq	İnf.: 3.3.1.	Uçmuş ev, dağlımış yol və s. bu kimi hadisələrə aid şəkillər, paylama materialı, marker, iş vərəqi, https://youtu.be/33oWOF5gZLM? https://youtu.be/-k3MlySE9k	1
4.2.2.	Yol nişanlarına diqqət edək	Az.d.: 2.2.1.	Yol nişanlarına aid şəkillər, onların əlamətlərini göstərən təqdimat, dərslik, iş vərəqi, https://youtu.be/M9NjCutLFjo	2
Böyük summativ qiymətləndirmə				
				1

ŞAGİRD NAILİYYƏTLƏRİNİN QİYMƏTLƏNDİRİLMƏSİNƏ DAİR TÖVSIYƏLƏR

Qiymətləndirmə təhsilin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə yönələn və onu idarə edən vacib amildir. Şagird nailiyyətlərinin inkişafına xidmət edən qiymətləndirilmə müəllimdən yaradıcılıq tələb edən prosesdir.

Ümumtəhsil məktəblərində tətbiq olunan fənn kurikulumları ilə əlaqədar olaraq müəllimlərdə müasir qiymətləndirmənin necə aparılması, hansı üsul və vasitələrə üstünlük verilməsi sualları yaranır. Təlim prosesinin ayrılmaz hissəsi olan məktəbdaxili qiymətləndirmə diaqnostik (ilkin səviyyənin qiymətləndirilməsi), formativ (fəaliyyətin qiymətləndirilməsi), summativ (kiçik, böyük və yekun) qiymətləndirmədən ibarətdir. Qiymətləndirmə növləri şagirdləri hər bir fənnin məzmun standartlarında göstərilən əsas bilik və bacarıqların əldə edilməsinə yönəlmüş fəaliyyət istiqamətləri ilə təmin edir.

Diaqnostik qiymətləndirmə hər bir fənn müəlliminin təlim məqsədləri və təlim strategiyalarında çevik dəyişikliklər aparmasına imkan yaratır. Belə ki hər bir müəllim keyfiyyətli dərsə yyılənmək üçün başlanğıcda özünə “şagirdlərin bilik və bacarıqlarının səviyyəsi necədir”, “il ərzində və yaxud da aşağı sinifdə tədris edilmiş materialı necə mənimseyiblər”, “əldə olunmuş bilikləri tətbiq edə bilirlərmi”, “sinifdəki şagirdlərlə işə haradan başlanılmalıdır”, “şagirdlərin müəyyən bilik və bacarıqlara yyılənmələri üçün hansı məsələlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir” kimi suallar verməlidir. Məhz bu suallara cavab tapmaq üçün müəllim şagirdin, müvafiq hallarda qrup və ya sinfin hazırlığı vəziyyətinə qiymət verməlidir. Bu baxımdan diaqnostik qiymətləndirmə təlimin hər hansı bir mərhələsində – təhsil səviyyəsinin, dərs ilinin, tədris vahidlərinin əvvəlində sinifdəki şagirdlərin bilik və bacarıqlarını müəyyən edir. Eyni zamanda şagird bir ümumtəhsil məktəbindən digərinə gəldikdə, sinfi dəyişdikdə və digər zəruri hallarda onun bilik və bacarıqları haqqında məlumat toplamaq, şagirdə fərdi yanaşmanı təmin etmək, öyrənilmiş materialın təkrarına vaxt itirməmək məqsədilə aparılır.

Bu qiymətləndirmənin nəticələri rəsmi sənədlərdə qeyd olunmur, müəllimin şəxsi qeyd dəftərində öz əksini tapır, nəticələr barədə valideynlər, sinif rəhbəri və digər fənn müəllimləri məlumatlandırılır.

Məktəbdaxili qiymətləndirmənin digər növü olan **formativ qiymətləndirmə** qəbul edilmiş standartların reallaşmasına istiqamətlənən irəliləyişlərin monitorinqi sinifdə hər bir şagirdin inkişafının hərəkətverici amilinə, təlimin həlledici komponentinə çevrilir. Müəllim belə monitoring vasitəsilə tədris pro-

sesini tənzimləyir, bütün şagirdlərin irəliləyişlərini təmin edir, eyni zamanda uğur qazana bilməyən şagirdlərin ehtiyaclarını öyrənərək onlara əlavə köməklik göstərir. Bu qiymətləndirmə fənni tədris edən müəllim tərəfindən məzmun standartlarından irəli gələn təlim məqsədləri əsasında hazırlanmış meyarlar üzrə dərs ili ərzində müntəzəm olaraq aparılır. Meyarlar 4 səviyyədə (zəruri hallarda 3-5 səviyyə də ola bilər) müəyyənləşdirilə bilər. Formativ qiymətləndirmənin nəticələri sinif jurnalında qeyd olunmur. Bu nəticələr şagirdin məktəbli kitabçasında (meyarlar şəklində) və müəllimin qeyd kitabçasında öz əksini tapır.

Bir məzmun standartı dərslikdəki bir neçə mövzuda reallaşdırılmasına görə həmin standartlara əsasən müəyyən olmuş qiymətləndirmə meyarları növbəti müvafiq dərslərdə də istifadə edilir.

Məsələn:

Alt standart: 2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

Təlim nəticəsi: Hüquqları qoruyan qurumların fəaliyyəti haqqında topladığı məlumatları təqdim edir.

Qiymətləndirmə meyari:

1. Təqdimetmə

I	II	III	IV
Qurumlar haqqında topladığı məlumatı təqdim etməkdə çətinlik çəkir.	Topladığı məlumatı təqdim edərkən səhvlərə yol verir.	Topladığı məlumatı təqdim edir, nitqi rabitəli deyil.	Topladığı məlumatı faktlara əsaslanmaqla sərbəst və sistemli təqdim edir.

Formativ qiymətləndirmənin aparılması üçün aşağıdakı üsul və vasitələrdən istifadə edə bilərsiniz:

Üsullar	Vasitələr
Müşahidə	Müşahidə vərəqləri
Şifahi sual-cavab	Şifahi nitq bacarıqları üzrə qeydiyyat vərəqi
Tapşırıqvermə	Çalışmalar

Üsullar	Vasitələr
Valideynlərlə və digər fənn müəllimləri ilə əməkdaşlıq	Söhbət, sorğu vərəqi (şagirdin evdə və ya məktəbdəki fəaliyyəti ilə bağlı suallar yazılmış vərəq)
Layihə	Şagirdlərin təqdimatı və müəllim tərəfindən müəyyən olunmuş meyar cədvəli
Rubrik	Nailiyyət səviyyələri üzrə qiymətləndirmə şkalası
Şifahi və yazılı təqdimat	Meyar cədvəli
Test	Test tapşırıqları
Özünüqiymətləndirmə	Özünüqiymətləndirmə vərəqləri

Şagirdlər təqdimatı qrup şəklində hazırladıqları halda onların fəaliyyəti aşağıdakı meyarlar əsasında qiymətləndirilə bilər.

Meyarlar	Hə	Yox
Təqdimatda bütün qrup üzvlərinin iştirak etməsi		
Təqdimatın düzgünlüyü		
Təqdimatçının fikirlərini aydın və dəqiq ifadə etməsi		
Məlumatın dəqiqliyi		
Təqdimatın hazırlanmasında sistemliliyin gözlənilməsi		

Özünüqiymətləndirmə

Bu qiymətləndirmə fərdi qiymətləndirmədir. Dərsin sonunda hər bir şagird öz fəaliyyətini bu cədvələ əsasən qiymətləndirə bilər.

Tapşırığı tam və düzgün yerinə yetirdim.	Dərsdə diqqətli idim.	Məntiqli yanaşmam var idi.	Sual-cavabda aktiv idim.	Əməkdaşlıq etdim.	Etiket qaydalarına riayət etdim.

Cütlərlə iş zamanı qiymətləndirmə

Bu qiymətləndirmədən cütlərlə iş zamanı istifadə etmək olar. Dərsin sonunda cütlərə aşağıda göstərilən cədvəl paylanılır. Bu cədvəldən istifadə etməklə hər bir şagird həm özünün, həm də yoldaşının fəaliyyətini qiymətləndirə bilər.

Cütlərdə işləyən şagird-lərin adı	Fəallıq səviyyəsi (zəif, orta, yüksək)	Əmək-daşlıq etmə	Qaydalara əməl olun-ması	Tapşırığın icrası zamanı müzakirətmə	Ümumi rəyə gəlmə
Nəzrin					
Səbinə					

Qrup işlərinin qiymətləndirilməsi

Qruplarla işin qiymətləndirilməsi üçün meyar cədvəli hazırlanır. Qrupların fəaliyyətini aşağıdakı meyarlara əsasən qiymətləndirmək olar.

Qruplar Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığın tam və düzgün yerinə yetirilməsi				
Tərtibat				
Təqdimetmə				
Əməkdaşlıq				
Yekun				

Yekun (summativ) qiymətləndirmə standartların mənimsənilməsi istiqamətində şagirdlərin əldə etdiyi irəliləyişləri dəyərləndirir. Bu qiymətləndirmə il ərzində bəhs və ya bölmələrin, həm də tədris ilinin sonunda **qiymətləndirmə standartlarına** əsasən həyata keçirilir. Qiymətləndirmə standartları təhsilin keyfiyyətini qiymətləndirmək üçün əsas meyarları təyin edir, şagird nailiyətlərinin və təhsil imkanlarının qarşılıqlı dəyərləndirilməsi üçün istifadə olunan qiymətləndirmə üsulları və vasitələrinin keyfiyyətini təsvir edir, qiymətvermə prosesinin qanuniliyinə zəmanət verir.

Qiymətləndirmə standartları 4 səviyyədə müəyyən olunur.

- Birinci səviyyə – aşağı;
- İkinci səviyyə – orta;
- Üçüncü səviyyə – yüksək;
- Dördüncü səviyyə – ən yüksək.

Əgər 30 sual hazırlanarsa, bu sualların 20%-i I səviyyəli, 30%-i II səviyyəli, 30%-i III səviyyəli, 20%-i isə IV səviyyəli suallar olmalıdır.

Şagirdlərin yerinə yetirdikləri tapşırıqların miqdarına uyğun olaraq qiymət aşağıdakı cədvələ əsasən müəyyən olunur.

Nº	Şagirdin yerinə yetirdiyi tapşırıqların faizlə miqdarı	Şagirdin qiyməti
1	(0% – 40%]	2 (qeyri-kafi)
2	(40% – 60%]	3 (kafi)
3	(60% – 80%]	4 (yaxşı)
4	(80% – 100%]	5 (əla)

Summativ qiymətləndirmənin nəticələri rəsmidir və keçirildiyi tarixdə sınıf jurnalında qeyd olunur.

Kiçik summativ qiymətləndirmə (KSQ) bəhs və ya bölmələrin sonunda müəllim tərəfindən keçirilir. “Ümumi təhsil müəssisələrində məktəbdaxili qiymətləndirmə növlərinin təşkilinin təkmilləşdirilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin əmrinə əsasən böyük summativ qiymətləndirmə (BSQ) yarımillərin sonunda təhsil müəssisələrinin rəhbərliyi tərəfin-dən yaradılan müvafiq komissiyanın nəzarəti ilə Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin təqdim etdiyi qiymətləndirmə vasitələrindən istifadə edilməklə fənni tədris edən müəllim tərəfindən aparılır.

Kiçik summativ qiymətləndirmə fənn kurikulumları tətbiq olunan sinif-lərdə bəhs və ya bölmələrin sonunda altı həftədən gec olmayıaraq müəllim tərəfindən keçirilir. Onun nəticəleri yarımillik qiymətlərin hesablanmasında nəzərə alınır.

Kiçik summativ qiymətləndirmənin keçirildiyi gün dərsdə iştirak etməyən şagirdin sınıf jurnalında adının karşısındaki xanani diaqonalla 2 yerə ayırmalı və onun surətində “q” (qaib) yazmalı, məxrəci isə boş saxlamalısınız. Növbəti 2 həftə ərzində kiçik summativ qiymətləndirmə aparıb nəticəsi məx-rəcdə qeyd edilməlidir.

Şagirdin yarımillik qiyməti kiçik summativ (yarımillik ərzində keçirilən) qiymətləndirmənin nəticələri 40%, böyük summativ (yarımilliyin sonunda keçirilən) qiymətləndirmənin nəticələri 60% hesab olunmaqla aşağıdakı düstur əsasında çıxarılır:

$$Y = \frac{ksq_1 + ksq_2 + \dots + ksq_n}{n} \cdot \frac{40}{100} + BSQ \cdot \frac{60}{100}$$

Burada Y – şagirdin I və ya II yarımil üzrə qiymətini, $ksq_1, ksq_2, \dots, ksq_n$ – şagirdin müvafiq yarımil ərzində kiçik summativ qiymətləndirmələrinin nəticələrini, n – müvafiq yarımildə keçirilən kiçik summativ qiymətləndirmələrin sayını, BSQ isə I və II yarımildə keçirilən böyük summativ qiymətləndirmənin nəticəsini bildirir.

Şagirdin illik qiyməti aşağıdakı cədvələ uyğun hesablanır:

Y_1	Y_2	<i>İllik</i>	Y_1	Y_2	<i>İllik</i>	Y_1	Y_2	<i>İllik</i>	Y_1	Y_2	<i>İllik</i>
2	2	2	3	2	2	4	2	3	5	2	3
2	3	3	3	3	3	4	3	3	5	3	4
2	4	3	3	4	4	4	4	4	5	4	4
2	5	4	3	5	4	4	5	5	5	5	5

Summativ qiymətləndirmədə iştirak etməyən şagirdlər üçün yeni, lakin sinif üçün istifadə olunan tapşırıqlarla eyni səviyyəli qiymətləndirmə vasitələri hazırlanır.

Şagird nailiyyətlərinin məktəbdaxili qiymətləndirilməsinə dair vasitələrin hazırlanması zamanı aşağıdakı amillərin nəzərə alınması məqsədə uyğun hesab edilir:

- yarımil və ya il ərzində reallaşdırılmış məzmun standartlarında nəzərdə tutulmuş bütün bacarıqların yoxlanılmasına imkan yaradılması;
- qiymətləndirmə səviyyələrinin nəzərə alınması;
- açıq sualların konkret cavabının olması;
- bir neçə düzgün cavabın seçilməsi tələb olunduğu halda, bu cavabların qruplaşdırılması;
- hazırlanmış tapşırıqların nəzərdə tutulan vaxt çərçivəsində icrasının mümkünüyü;
- nəticələrin sxem və şəkillərlə təqdim olunmasına imkan yaradılması;
- tapşırığın şərtinin dəqiqliyi;
- nəticələrin konkret şəkildə göstərilməsi;
- məlumatların (məsələn, tarix, sinif, şagirdlərin adı və s.) qeyd olunmasına imkan yaradılması və s.

MÖVZULARIN GÜNDƏLİK PLANLAŞDIRILMASINA DAİR TÖVSIYƏLƏR

Tədris prosesində fəal təlim üsullarından istifadə şagirdlərin təhsilə, elmə marağını artırmaqla yanaşı, onlarda əməkdaşlıq, yaradıcılıq, tədqiqatçılıq qabiliyyətlərinin formalaşmasına imkan yaradır, dərsin strukturu qarşısında müəyyən tələblər qoyur.

Gündəlik dərs planını hazırlayarkən ilk olaraq öz işinizi mövzunun, standartın, məqsədin, iş forması və iş üsulunun, integrasiya imkanlarının, resursların müəyyənlendirilməsi ilə başlayın. Yuxarıda sadalananların hər birinin düzgün müəyyən edilməsində alt standartlar mühüm rol oynayır. Eyni zamanda müasir dərsin hər bir mərhələsi alt standartın reallaşmasına yönəlməlidir. Standartları reallaşdırarkən təlimin diferensiallaşdırılması nəzərə alınmalıdır. Diferensial təlimin alt komponenti hesab olunan inklüziv təlimin əsasını hər bir şagirdə fərdi yanaşma prinsipi təşkil edir. Bu yanaşma təlim prosesində şagirdlərin inkişaf səviyyəsinə, ehtiyaclarına, maraqlarına və s. görə müəyyən edilə bilər.

Müasir dərsin strukturunu 3 hissəyə bölmək olar: giriş hissə – motivasiya, tədqiqat səali; əsas hissə – informasiyanın mübadiləsi, informasiyanın müzakirəsi; yekun hissə – nəticə və ümumiləşdirmə, yaradıcı tətbiqetmə və qiymətləndirmə.

Motivasiyanın yaradılmasından çox şey asılıdır. Belə ki motivasiyanın yaradılmasının yollarına rəmzi, sual verməyə həvəsləndirmə və problemin müxtəlif yollarla həlli aiddir. Hər bir motivasiya necə yaradılmasından asılı olmayaraq tədqiqat səali ilə bitməli və aparılacaq tədqiqatın nəticələri bu sualın cavabı olmalıdır. Bu baxımdan qoyulacaq tədqiqat səali ümumi olmaqla yanaşı, standartın, məqsədin reallaşdırılmasına xidmət etməlidir. Tədqiqatın qrup və cütlərdə icrası zamanı tərtib ediləcək iş vərəqləri və burada öz əksini tapacaq tapşırıqlar xüsusi əhəmiyyət daşıyır. Belə ki iş vərəqinin şagirdlərin tədqiqat işini təşkil edən vasitə olduğunu, kiçik qruplara verilən problem və onun həllinin nəticələrini əks etdirdiyini nəzərə alaraq aşağıdakılara diqqət etmək zəruri hesab edilir:

- Cəlbedici məzmunu və tərtibatı;
- Məqsəd və sualın aydın və konkretliyi;
- Uşaqların səviyyəsinə uyğun olması;
- Dərsin məqsədinə uyğun olması.

Tapşırıqları hazırlamazdan önce şagirdlərin hansı tapşırıqları daha müvəfəqiyyətlə yerinə yetirəcəklərini, hər bir konkret tapşırığın hansı düşünmə vərdişinə yönəldiyini, hansı tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı təhlil, tənqid və müqayisə edildiyini, tapşırıqların reallaşdırılacaq məzmun standartının tələblərini nə dərəcədə ödədiyini diqqətlə təhlil etmək məqsədə uyğundur.

Tədrisin səmərəli olması üçün tövsiyə

Müasir dövrdə bütün sahələrdə olduğu kimi, təhsil sahəsində də inkişaf öz əksini tapmaqdadır. Yeniliklərin qəbulu və tətbiqi, düzgün strategiya, nəticəyə gedən yolun düzgün qiymətləndirilməsi müəllimin qarşısına yeni öhdəliklər və tələblər qoyur. Müəllim birtərəfli inkişaf etmir, şagirdlərlə birgə daim axtarışda olduğundan özünün peşəkar inkişafı üçün müəyyən addımlar atmalı, düzgün planlaşdırımlar aparmalıdır. Bunun üçün müəllim öz üzərində çalışmalıdır, araşdırımlar aparmalı, öz-özünə hesabat verməlidir. Bu hesabatlılıq üçün önce siz daim digər müəllimlərlə əməkdaşlıq etməli, həmkarlarınıza bölmüşməlisiniz. Hədəfə çatmaq üçün görəcəyiniz işləri müəyyən etməlisiniz. Sizin işinize səmərə verən amilləri qeyd edin. Özünüzün etdiyiniz yenilikləri mütəxəssis və müəllimlərlə bölüşün. İlk növbədə tədris etdiyiniz fənni və onun reallaşdırılması üçün seçilmiş mövzuları mükəmməl bilməyiniz vacibdir. Yaxşı bilmediyiniz mövzu yaxşı tədris oluna bilməz. Sinifdən sinfə şagirdlərin inkişaf etməsini və bu inkişaf üçün qoyulan tələbləri müəllim mütləq bilməli və düzgün tətbiq etməlidir. Mövzuları bilməklə yanaşı, şagirdləri istiqamətləndirməyi bacarmaq da şərtidir. Nəzərdə tutulan pedaqoji yanaşmalar bütün fənlər üçün eyni dərəcədə keçərli deyildir. Hər bir fənnin öz spesifik xüsusiyyətləri vardır. Bu xüsusiyyət Həyat bilgisi fənnində də özünü bürüze verir. Riyaziyyat müəlliminin pedaqoji yanaşması Həyat bilgisi müəlliminin yanaşması ilə eyniyyət təşkil edə bilməz. Həyat bilgisində müzakirələr əsas rol oynayır. Müəllim dərsin gedişində sualları düzgün formalasdırmağı bacarmalıdır. Şagirddən istədiyini almaq üçün ona aydın olan fikirləri səsləndirməli, verilmiş tapşırıqlar təfəkkürün növlərinə xidmət etməlidir.

Sizin peşəkarlığınız o zaman ortaya çıxar ki, düzgün tədris və təhsil mühiti yaradasınız. Yeni islahatı, yeni kurikulumu, onun qiymətləndirilməsini daha dəqiq reallaşdırmaq imkanına sahib olasınız. Özünüzü inkişaf etdirərkən şagirdlərin tələblərini, eləcə də maraqlarını nəzərə almağı unutmayın. Müasir şagird daha çox informasiyaya malikdir. Çünkü onun internetə çıkış imkanları genişdir. Daim yeni informasiya əldə edən şagird fərqli

dərs görmək istəyir. Yorucu və cansızıcı dəslər onu stimuldan salır. Bu baxımdan dərsin gedişi cəlbedici, eləcə də araşdırıcı olmaqla şagirdin, eləcə də müəllimin müəyyən bacarıqlarını üzə çıxarar, peşəkarlığını inkişaf etdirir.

Əgər siz işinizin səmərəli olmasını istəyirsinizsə, düzgün standartlar seçməklə düzgün məqsədlərin qoyulması işinə diqqət yetirməlisiniz. Düzgün seçilməyən standart məqsədin reallaşdırılmasına mane olar, nəticələr arzuolunmaz ola bilər. Belə ki standarta uyğun məqsədin qoyulmaması dərsin səmərəsizliyindən xəbər verir. Standart və ona uyğun qoyulan məqsəd sonda şagirdin məqsədə uyğun meyarlarla qiymətləndirilməsinə gətirib çıxarır. Sən bu gün hansı ölçü əsasında hansı məqsədi reallaşdırın və necə qiymətləndirdin? Qiymətləndirmə dərsin bütün mərhələlərində özünü əks etdirə bilər. Əsas odur ki, şagirddə formalasdırılan bacarığın səviyyəsi müəyyən edilsin.

Yalnız müxtəlif resurslarla, maraqlı motivasiya ilə, eləcə də tədqiqat işi ilə əhatə olunmuş dərs keyfiyyətdən xəbər vermir. Dərs mühitinin sağlam şəkildə idarə olunması vacibdir. Bəzən yüksəlmiş mükəmməl slayd və iş vərəqləri və yaxud bu kimi şeylər səmərəsi olmayan bir dərsin görüntülənməsinə gətirib çıxarır. Müəllimin verdiyi tapşırıqlar, qrup bölgüsü, fərdi iş və s. tam bir qarşıqliq halında ortaya çıxır. Dərsin sonunda şagird heç bir nəticəyə nail olmadan sinfi tərk edir. Bu baxımdan planlaşmanın düzgün aparılması ilə yanaşı, düzgün idarəcilik bacarığı sizin yardımınıza çatmış olacaqdır.

İş vərəqlərini hazırlayarkən təfəkkürün inkişafını mütləq nəzərə almaq lazımdır. Məntiqi, tənqidi və yaradıcı təfəkkürə aid tapşırıqların verilməsi daha doğru olar. Aşağıdakı cədvələ əsasən siz şagird təfəkkürünü lazımı səviyyədə inkişaf etdirə bilərsiniz.

Məntiqi təfəkkür	Tənqidi təfəkkür	Yaradıcı təfəkkür
Təsvir et. Müqayisə et. Oxşarlıqları və fərqləri tap. Təsnif et.	Müxtəlif baxış nöqtələrindən qiymətləndir. Əhəmiyyətini, rolunu qiymətləndir.	☐ Hekayə ☐ Situasiya ☐ Nağıl ☐ Musiqi ☐ Üsul
Qur. Dəyişdir. Hesabla. Sadələşdir.	Meyarları müəyyən et. Meyar cədvəlini tərtib et.	☐ Maket ☐ Model ☐ Sxem ☐ Qrafik
Müəyyən et. Öz tərifini ver. Əlaqəni aşkar et.	Səhvleri tap. Faktları uydurmadan seçib ayır. Mübahisəli məqamları aşkar et.	Proqnoz ver. Müqayisə et və analoqu tap. İxtira et, yarat. Başqa obyektə döndər. Yeni tətbiq üsulunu tap.
Sxem, qrafik, cədvəl düzəlt. Tərtib et. Davam et.	Tənqidi yanaş. Düzgün olanı seç.	Dəyişikliklər et, yarat, yenidən tərtib et. Dəyişikliklər etməklə yarat. Quraşdır.
Təhlil et. İzah et. Şərh et. Nəticə çıxar.	Ən mühüm predmetləri və hadisələri müəyyən et, əhəmiyyətini sübut et.	Yeni əsaslar üzərində təsnif et. Yeni şəraitə uyğun hala gətir. Tətbiq et (yeni şəraitdə).
Səbəbi tap (səbəb, nəticə).	Öz ideyanı əsaslandır (sübut et).	Öz şəxsi izahını ver. Problemi müəyyən et, fərziyyələr irəli sür.
Ümumiləşdir. Əsas ideyanı seçib ayır.	Ən səmərəli yolu tap.	Mübalığə et. Minimuma endir.
Məhiyyətini, mənasını ifadə et.	Məsləhət ver.	Simvol (rəmz) şəklində təsvir et.

Dərs başlayarkən müəyyən qaydalar tətbiq edin və çalışın, bu qaydalar vərdişə çevrilisin. Qrup bölgüsü, müzakirə və s. məqamlarda səs-küyün minimum səviyyəyə düşməsi üçün qızıl qaydaları qoymağı unutmayın. Hətta bu qaydaların qrupların qiymətləndirilməsinə təsirini də vurğulayıb. Şagirdlərin üzərinə bəzi məsuliyyətlər qoyun. Sinfin idarə olunmasında onlardan istifadə etmək olduqca səmərə verir. Şagird ona güvənən müəllimin etimadını doğrultmağa çalışır.

Bütün bunlarla yanaşı, diqqətiniz daim sinif üzərində olsun. Göz teması sizin əsas silahınızdır. Şagird ona baxan nəzərləri hiss edir, kənarda qalmadığını duyur və özünü təsdiqə çalışır. Sakit və anlaşılan səs tonu sizin işinizi daha da rahatlaşdıracaq. Dərsin gedişi zamanı lazımlı olan vaxtlarda partalar arasında gəzişin. Onlara yönləndirici suallar verməklə yardım edin. Lazımlı gələrsə, açaq sözlərdən istifadə edin. Şagirdin daim ağır yük altında qalması dərsin səmərəsini itirə bilər. Şagirdlərə dərsin gedişi zamanı adları ilə müraciət etməyə çalışın. Qaydaları şagirdlərlə birgə tətbiq edin. Şagirdlər düzgün olmayan davranışını özləri müəyyən etsinlər və öz işlərində buna yol verməsinlər. Amma hər hansı bir səhv hərəkətin üzərində dəqiqliklərə dayanıb dərsin gedişinə mane olmayıb. Qaydaları tez-tez xatırlatmanız daha səmərəli nəticə verər.

Vaxtdan düzgün və səmərəli istifadə etməyə çalışın. Bu səmərəlilik bütün sinif üçün olmalıdır. Təkcə özünüzü düşünməyin. Bəzən belə hallar da olur: mən əla dərs keçdim, hər şeyi dedim, tapşırıqlar verdim, refleksiya da etdim və s. Bu çox səmərəli dərs oldu. Siz bu səmərəliliyə şagird yönündən baxın. Bu gün şagird nə qazandı? Onda hansı bilik və bacarıqlar formalaşdı və s.

Daim öz üzərinizdə çalışmanız, yeniliklərdən xəbərdar olmanız, təcrübələrinizi bölüşməniz, başqalarının təcrübəsindən istifadə etməyiniz sizin peşəkar inkişafınıza səbəb olacaqdır. Sizin inkişafınız isə yetişən gənc nəslin inkişafı deməkdir.

Kurikulumun tələblərindən biri fəal-interaktiv təlimin reallaşdırılmasıdır. Bu işin həyata keçirilməsində müxtəlif təlim üsul və formaları köməyimizə çatmış olur. Bəzən müəllimlər özlərinin öyrənmə üsulunu şagirdlərə tətbiq edirlər. Bu tətbiqetmə çox zaman öz səmərəsini vermir. Əldə olunan nəticə yetərsiz olur. Siz şagirdlərinizin xüsusiyyətlərini və öyrənmə tərzlərini müəyyən etməklə onları lazımı istiqamətə yönəldirə bilərsiniz. Müxtəlif öyrənmə tərzləri vardır ki, bunlardan bəziləri ilə tanış olmanızı tövsiyə edirik.

Əyani öyrənmə tərzi. Bu zaman şagirdlər əyanılıyə üstünlük verir, gözlə görünən hər bir şeyi daha yaxşı qavrayır, tətbiqi onlara asan gəlir. Müxtəlif şəkillər, xəritələr, miniatürlər, sxemlər, portretlər, diaqramlar, nümayışlər, pay-

İama materialları, filmlər, flipçartlar və s. sizə bu işdə yardımcı olacaqdır. Belə şagirdlər verilən tapşırığı çox zaman özləri oxumağa üstünlük verirlər. (Yaxud da kiminsə təlimatın icrasını reallaşdırmasına baxmaq onun öyrənməsini rahatlaşdırır.) Yalnız bundan sonra o, tapşırığı dolğun və düzgün şəkildə yerinə yetirə bilir.

Eşidərək öyrənmə tərzi. Bu zaman şagirdlər dinləyərək qavramağa malik olurlar. İstənilən tapşırığı icra etmələri üçün müəllimin təlimatına diqqətlə qulaq asmaları vacibdir. Dərsin təhlili, şagirdlərin tapşırıqları təqdim etməsi, müzakirələr onların öyrənməsi üçün vasitə hesab edilir.

Siz bu cür öyrənmə tərzinə malik olanları necə müəyyənləşdirə bilərsiniz? Bunun üçün diqqətli olmaq və müşahidələr aparmaq vacibdir. Bəzi məqamları da diqqətdən qaçılmamaq tövsiyə olunur. Məsələn, əyani öyrənmə tərzinə malik olan şagirdlər sürətlə danışır, səbirsiz olur, başqalarının sözünü kəsirlər. Danışarkən obrazlı sözlərlə, hadisələri tam təsvir edərək sanki əyanılık yaradırlar. Onlar görüntülü dərs prosesini maraqla izləyir, tapşırıqların icrası zamanı əyanılıyə üstünlük verirlər.

Bu cür xüsusiyyətləri diqqət mərkəzində saxlamaqla siz öz şagirdləriniz arasında əyani öyrənənləri seçə bilərsiniz. Bu istiqamətdə addım atmaq sizin həm peşəkarlığınıza, həm də keyfiyyətin yüksəldilməsinə yardım edəcəkdir.

MÖVZULARIN GÜNDƏLİK PLANLAŞDIRILMASINA DAİR NÜMUNƏLƏR

Mövzu: Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları

Standart: 2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.

Məqsəd: Dövlətin funksiyalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: BİBÖ, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, dövlətin funksiyalarına aid paylama materialı

İnteqrasiya: Az.t.: 3.1.1.

Dərsin gedisi

Motivasiya:

Müəllim BİBÖ üsulundan istifadə etməklə motivasiya yaradır. Şagirdlərin dövlət haqqında bildiklərini və öyrənmək istədiklərini cədvəldə qeyd edir.

Tədqiqat suları: Dövlətin hansı funksiyaları vardır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölünür. Onlar dövlətin funksiyalarına aid paylama materialları ilə təmin olunur.

I qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Dövlətin funksiyası	Görülən işlər
Hüquqi funksiya	
Sosial funksiya	

II qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Görülən işlər	Dövlətin funksiyası	Nümunələr
Qruplar arasında münaqişələrə imkan vermir.		
Yeni məktəblər tikir və təmir edir.		
Əhalinin dünya mədəniyyəti ilə tanış olması üçün tədbirlər təşkil edir.		

III qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə düzgün olanları müəyyənləşdirin.

1. Dövlətin xarici və daxili funksiyaları vardır.
2. Ölkənin müdafiə funksiyası onun daxili funksiyasına aiddir.
3. Sosial və siyasi funksiya dövlətin xarici funksiyasıdır.
4. Dövlət çoxuşaqlı ailələrə kömək edir.
5. Cəmiyyətin bütövlüyünü təmin edir.
6. İnsanların hüquqlarının qorunması dövlətin müdafiə funksiyasına aiddir.
7. Yeni iş yerlərinin açılması dövlətin iqtisadi funksiyasına aiddir.
8. Tələbatın çox olduğu malların vergisinin azaldılması dövlətin iqtisadi funksiyasına aiddir.

IV qrup: Paylama materialına əsasən respublikada 2016–2017-ci illərdə təhsillə bağlı görülən işlərin siyahısını tərtib edin.

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi: Hər bir qrupun işi müzakirə olunur. Hər qrup digər qrupların işinə əlavələr edir.

Nəticələrin çıxarılması və ümumiləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayıdır. BİBÖ cədvəlinin “Öyrəndim” sütunu dərsin bu mərhələsində doldurulur.

Dövlət bütün ölkə əhalisi və ərazisinə şamil olunan vahid siyasi təşkilatdır. Onun daxili və xarici funksiyaları vardır. Bu funksiyalar cəmiyyətin idarə olunmasında mühüm rol oynayır.

Ev tapşırığı: Dövlətin müdafiə funksiyası ilə bağlı məlumat toplayın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən apara bilərsiniz.

Qruplar Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmə				
Əməkdaşlıq				

Mövzu: Hüquqlarımızı qoruyanlar

Standart: 2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir.

2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı topladığı materialları təqdim edir.

Məqsəd: İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini şərh edir və onlara dair təqdimat hazırlayır.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

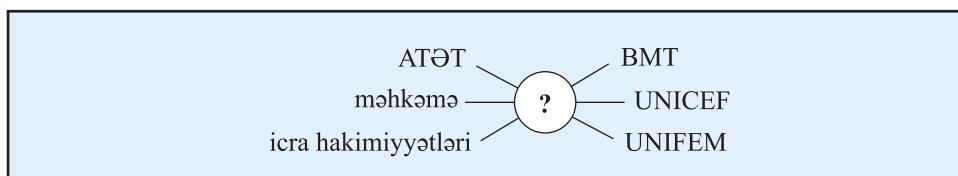
Təlim üsulu: Anlayışın çıxarılması, cədvəllərlə iş, şaxələndirmə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, icra hakimiyyətlərinin, məhkəmələrin, beynəlxalq qurumların fəaliyyətinə aid paylama materialı, internet resursları

İnteqrasiya: İnf.: 1.2.3.

Dərsin gedisi

Motivasiya: Müəllim anlayışın çıxarılması üsulundan istifadə etməklə motivasiya yaradır.

Tədqiqat sualı: İnsan hüquqlarını müdafiə edən təşkilatların fəaliyyəti nədən ibarətdir?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölündür. Onlar insan hüquqlarını müdafiə edən qurumlara aid paylama materialları ilə təmin olunurlar.

I qrup: Dərslikdən, paylama materiallarından və ya internet resurslarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Dövlət qurumu	Göstərdiyi fəaliyyət
İcra hakimiyyəti	
Məhkəmə	

II qrup: Dərslikdən, paylama materiallarından və ya internet resurslarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Beynəlxalq qurum	Göstərdiyi fəaliyyət
BMT	
ATƏT	

III qrup: Dərslikdən, paylama materiallarından və ya internet resurslarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Uşaq hüquqlarını müdafiə edən qurum	Qurumun müdafiə etdiyi hüquqlar

IV qrup: Dərslikdən, paylama materiallarından və ya internet resurslarından istifadə etməklə cədvəli tamamlayın.

Qadın hüquqlarını müdafiə edən qurumlar	Qurumların müdafiə etdiyi hüquqlar

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi: Hər bir qrupun işi müzakirə olunur. Hər qrup digər qrupların işinə əlavələr edir.

Nəticələrin çıxarılması və ümmümləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayıdır.

İnsan hüquqlarının müdafiəsi ilə bir sıra təşkilatlar məşğul olur. Bu təşkilatlar hər kəsin bərabər azadlıq və hüquqlarını müdafiə edir.

Dərsin bu mərhələsində şaxələndirmə üsulundan da istifadə edə bilərsiniz.

Ev tapşırığı: Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqların hüquqlarının qorunması ilə bağlı məlumat toplayın və təqdimat hazırlayıın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən apara bilərsiniz.

Qruplar Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmə				
Əməkdaşlıq				

Mövzu: Sağlamlığın şərtləri

Standart: 4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.

Məqsəd: Sağlamlığın əsas şərtlərini fərqləndirir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, şəkillər

İnteqrasiya: B.: 3.2.1.

Dərsin gedisi

Motivasiya: Müəllim şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət edir:

- Sınıf yoldaşlarınız nəyə görə xəstələnirlər?

Tədqiqat sualı: Sağlam həyat tərzi keçirmək üçün nə etməliyik?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölündürələr. Dərslik və digər mənbələrdən istifadə edərək sağlamlığın əsas şərtləri, sağlamlığın qorunması yolları araşdırılın.

I qrup: Əgər siz Səhiyyə Nazirliyinin əməkdaşı olsaydınız, əhalinin sağlamlığını qorumaq və möhkəmləndirmək üçün hansı işləri görərdiniz?

II qrup: “Saqlamlığın şərtləri” mövzusunu araştırmaqla sağlamlığın hansı şərtlərinə əməl olunmadığını və bunun nəyə səbəb olacağını müəyyənləşdirin.

Müşahidə olunan hallar	Sağlamlığın şərti	Nəticəsi
Uşaq çirkli əllərini tez-tez ağızına vurur, yaxşı yuyulmamış meyvə və tərəvəz yeyir, çirkli qablardakı sudan istifadə edir.		
Akifin anası elmi işçidir. O, bütün gününü kompüter arxasında oturaq vəziyyətdə keçirir.		

III qrup: Əgər siz məktəb psixoloqu olsaydınız, şagirdlərin emosional cəhətdən sağlam olmaları üçün hansı işləri görərdiniz?

IV qrup: Paylama materiallarına və dərsliyə əsasən cədvəldə verilmiş şəkillərdə sağlamlığın hansı şərtlərinə əməl olunmadığını və bunun nəyə səbəb olacağını müəyyənləşdirin.

	Sağlamlığın şərti	Nəticəsi
		
		

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi: Hər bir qrupun işi müzakirə olunur. Hər qrup digər qrupların işinə əlavələr edir.

Nəticələrin çıxarılması və ümumiləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayıdır.

Sağlamlıq xoşbəxt həyatın əsas şərti və təminatıdır. Sağlamlığımızı qoruyaq və möhkəmləndirsek, uzun ömür sürər, fəal həyat tərzi keçirər və gümrah olarıq.

Yaradıcı tətbiqetmə: Orqanizmin möhkəmləndirilməsinə dair plakat hazırlanın.

Ev tapşırığı: Uzunömürlülüğün sırrını aid esse yazın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən qiymətləndirə bilərsiniz.

Qiymətləndirmə meyarları:

Qruplar Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığın vaxtında yerinə yetirilməsi				
Əməkdaşlıq				

Mövzu: Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq

Standart: 4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Məqsəd: Təbii fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, anlayışın çıkarılması, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, fövqəladə hadisələrə aid paylama materialı, şəkillər

İnteqrasiya: C.: 2.1.1.

Dərsin gedişi

Motivasiya: Müəllim anlayışın çıkarılması üsulundan istifadə etməklə motivasiya yaradır:

Tədqiqat suali: Fövqəladə hallar zamanı tələb olunan davranış qaydaları hansılardır?

Tədqiqatın aparılması: Şagirdlər 4 qrupa bölündür. Dərslik və digər mənbələrdən istifadə edərək fövqəladə hadisələr zamanı yarana biləcək təhlükələr və bu zaman davranış qaydaları araşdırılır.

I qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə torpaq sürüşməsi zamanı yarana biləcək təhlükələri və bu təhlükə zamanı davranış qaydalarını cədveldə qeyd edin.

Fövqəladə hadisələr	Yarana biləcək təhlükələr	Davranış qaydaları
Torpaq sürüşməsi		

II qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə cədveldə verilmiş fövqəladə hadisələri, yarana biləcək təhlükəni və bu zaman davranış qaydalarını yazın.

Fövqəladə hadisələr	Yarana biləcək təhlükələr	Davranış qaydaları
Çovğun		
Zəlzələ		

III qrup: Dərslikdən və paylama materiallarından istifadə etməklə yanğın zamanı yarana biləcək təhlükələri və bu təhlükələr zamanı davranış qaydalarını cədvəldə qeyd edin.

Fövqəladə hadisələr	Yarana biləcək təhlükələr	Davranış qaydaları
Yanğın		

IV qrup: Təqdim olunan davranış qaydalarına uyğun gələn təbii fövqəladə hadisələri müəyyənləşdiririn.

Davranış qaydaları	Fövqəladə hadisələr
Palçıq axıntısının gəldiyi yolun üzərində dayanmayın.	
Dərhal yüksək bir yerə çıxın.	
Qayaların, böyük ağacların gövdəsinin altında üzüüstə yerə uzanıb başınızı tutun.	

Məlumatın mübadiləsi və müzakirəsi: Hər bir qrupun işi müzakirə olunur. Hər qrup digər qrupların işinə əlavələr edir.

Nəticələrin çıxarılması və ümumiləşdirmə: Müəllim şagirdlərlə birlikdə tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayıdır.

Təbii fövqəladə hadisələr qaçılmazdır. Bu hadisələr hər zaman, hər bir yerdə baş verə bilər. Fövqəladə hadisələr zamanı baş verə biləcək təhlükəni qiymətləndirməli, hər zaman necə davranışmalı olduğumuzu bilməliyik ki, həm özümüzə, həm də ətrafımızdakı insanlara yardım etmiş olaq.

Yaradıcı tətbiqetmə: Şagirdlərə hər hansı bir fövqəladə hadisə zamanı davranış qaydalarını əks etdirən şəkillər paylayın. Düzgün davranış qaydasını əks etdirən şəkli seçib A4 kağızına yapışdırmağı və digər şəkillərdəki səhvin nədə olduğunu əsaslandırmağı tapşırın.

Ev tapşırığı: Təqdimat üçün güclü istilər zamanı davranış qaydalarını əks etdirən slayd hazırlayın.

Qiymətləndirmə meyarları: Qrup işlərini aşağıdakı meyarlara əsasən qiymətləndirə bilərsiniz.

Qruplar Meyarlar	I qrup	II qrup	III qrup	IV qrup
Tapşırığı tam yerinə yetirmə				
Təqdimetmə				
Tapşırığı vaxtında yerinə yetirmə				
Əməkdaşlıq				

Mövzuların gündəlik planlaşdırılması

- Mövzu 1.** Ünsiyyət mədəniyyəti
- Mövzu 2.** Hər yerdə düzgün davranaq
- Mövzu 3.** Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz
- Mövzu 4.** Dini ibadətlər və mərasimlər
- Mövzu 5.** Dövlətde idarəcilik
- Mövzu 6.** Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları
- Mövzu 7.** Hüquqlarımızı qoruyanlar
- Mövzu 8.** İqtisadi inkişaf
- Mövzu 9.** Maddələrin xassələri
- Mövzu 10.** Maddələrin tərkibi
- Mövzu 11.** Elementlər
- Mövzu 12.** Bir maddədən yeni maddə alına bilərmi?
- Mövzu 13.** Saf maddələr və qarışıcılar
- Mövzu 14.** Qeyri-üzvi və üzvi maddələr
- Mövzu 15.** Üzvi maddədən canlıya
- Mövzu 16.** İnsan – təbiətin ali varlığı
- Mövzu 17.** Sağlamlığın şərtləri
- Mövzu 18.** Gigiyena sağlamlığın şərtidir
- Mövzu 19.** Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq
- Mövzu 20.** Təhlükəsizliyimizi təmin edək
- Mövzu 21.** Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq
- Mövzu 22.** Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq
- Mövzu 23.** Yol nişanlarına diqqət edək

Mövzu 1. Ünsiyyət mədəniyyəti

Alt standart	3.1.1. Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amilləri dəyərləndirir. 3.2.1. Əxlaq və davranış normallarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir.
Məqsəd	Ünsiyyət mədəniyyətinin formalaşmasına təsir edən amillərlə bağlı mühakimə yürüdü. Cəmiyyətin həyatında əxlaq və davranış qaydalarının rolunu və əhəmiyyətini izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə, cədvəllərlə iş, ifadəli oxu

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, müxtəlif bədii əsərlərdən hissələr, elektron təqdimat

İnteqrasiya: Ədəb.: 1.2.2.; Az.d.: 1.2.4.

Dərsə ümumi diaqnostik qiymətləndirmə ilə başlaya bilərsiniz. Qiymətləndirməni sual-cavab şəklində apara bilərsiniz. Keçirilən qiymətləndirmə şagirdlərin aşağı siniflərdən əldə etdikləri bilik və bacarıqlar haqqında məlumat almağa imkan yaratmaqla yanaşı, sizə geləcək fəaliyyətinizi qurmağa imkan yaradacaqdır.

Motivasiyanı yaratmaq üçün aşağıdakı formaların birindən istifadə oluna bilər:

a) Yeni mövzunun tədrisinə başlamaq üçün **(A)** blokundakı kimi motivasiya yarada bilərsiniz. Bunun üçün aşağıdakı suallardan istifadə etmək tövsiyə olunur. “Daha hansı..?” “Nəyə görə..?” və s.

b) Motivasiyanı beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə də yaratmaq mümkündür. Şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət oluna bilər:

– Hansı hallarda əsəbi olursunuz?

Tədqiqatın “Ünsiyyətin düzgün qurulmamasının səbəbləri hansılardır və münaqişələr zamanı necə davranmaq lazımdır?” suali ətrafında aparılması məqsədəyündür. Şagirdlərin fikirlərini lövhədə yazmaq tövsiyə olunur. Tədqiqata **(C)** blokundakı mətni araşdırmaqla başlaya bilərsiniz.

(C) blokundakı mətnin şagirdlər tərəfindən sinifdə oxunması onlarda yaranan sualları, anlaşılmazlığı vaxtında aradan qaldırmağa imkan verəcəkdir. Bunun üçün Fasiləli oxu üsulundan istifadə edə bilərsiniz. *Fasiləli oxu – mətnin hissə-hissə oxunmaqla müzakirə olunmasıdır.*

Tədqiqatı davam etdirmək üçün (F) blokundakı tapşırıqlardan seçdiyiniz təlim formasına, sinifdəki şagirdlərin səviyyəsinə müvafiq istifadə edə bilərsiniz. 6-ci tapşırığın cavablarını şagirdlərlə birgə müzakirə etmək məqsədəuyğundur.

(D) blokundan “Ümumiləşdirmə və nəticə” mərhələsində istifadə edə bilərsiniz. Ümumiləşdirməni təxminən aşağıdakı kimi aparmaq mümkündür:

“Ünsiyət mədəniyyətinin formalaşmasına oxuduğunuz bədii əsərlər, izlədiyiniz teatrlar, kinofilmlər, digər televiziya və radioverilişləri də təsir göstərir. Təbii ki, bu zaman öz yaşınıza uyğun verilişləri izləməyiniz məqsədəuyğundur”.

(E) blokundakı münaqışənin həlli yolları göstərilmişdir. Bu məlumat şagirdləri yaranan münaqışələr zamanı düzgün qərar çıxarmağa yönəldəcəkdir.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə Ədəbiyyat fənnindən onlara tanış olan hər hansı bir bədii əsərdəki müsbət qəhrəmanın davranışları və əməlləri barədə esse yazmağı tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Mühakimə yürütmə
- İzahetmə

I	II	III
Ünsiyətin formalaşmasına təsir edən amilləri təsvir edir, mühakimə yürütməkdə çətinlik çəkir.	Ünsiyətin formalaşmasına təsir edən amilləri və qaydaları məzmundakı fikirlərə əsaslanaraq izah edir, müəllimin suallarına əsasən mühakimə yürüdür.	Ünsiyətin formalaşmasına təsir edən amillər haqqında faktlara əsaslanaraq mühakimə yürüdür.
Qaydaları sadalayır, izah etməkdə çətinlik çəkir.	Davranış qaydalarını məzmundakı fikirlərə əsasən izah edir.	Davranış qaydalarını faktlar əsasında izah edir.

Mövzu 2. Hər yerdə düzgün davranaq

Alt standart	3.2.1. Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatındakı rol və əhəmiyyətini izah edir. 4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
Məqsəd	Ailədə və cəmiyyətdəki davranış qaydalarını şərh edir. Əxlaq və davranış qaydalarının rol və əhəmiyyətini izah edir. Əxlaq və davranış qaydalarına əməl etməyi sağlamlığın əsas şərtlərindən biri kimi fərqləndirir.

Təlim forması: Kollektiv iş və qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, stekerlər, paylanma materialları, “Ailədə və cəmiyyətdə əxlaq və davranış qaydaları”, “Məktəbdə əxlaq və davranış qaydaları”

İnteqrasiya: Tex.: 3.1.1.; Üm.t.: 5.1.1.

Motivasiyanı yaratmaq üçün aşağıdakı formaların birindən istifadə edə bilərsiniz.

(A) blokunda verilmiş sualların cavablarını şagirdlərdən soruşun. Bu cavablara əsasən davranış qaydaları barədə şagirdlərin fikirlərini öyrənərək “Bu qaydalar olmasayıdı, nələr baş verərdi?” suali ilə tədqiqata yönəldin.

(B) Şagirdlərə rəngli stikerlər paylayıb onlara mənfi davranışla bağlı nümunələr yazmalarını tapşırı bilərsiniz.

Şagirdlərə yazılmış rəngli stikeri götürüb aşağıdakı cədvəlin uyğun sütununa yapışdırırları tapşırıla bilər. Şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət olunur:

– Nəyə görə birinci sütundakıları müsbət, ikinci sütundakıları isə mənfi davranışa aid etdiniz?

müsəbət	mənfi

Tədqiqat sualı: Əxlaq və davranış normalarının cəmiyyətin həyatında hansı rolu vardır?

Şagirdlərin fikirləri dinləniləndikdən sonra (C) blokundakı mətni və (D) blokundakı sxemləri onlara oxutmaqla müzakirə edə bilərsiniz. Bunun üçün fasiləli oxudan istifadə etmək olar.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində (F) blokunda verilmiş tapşırıqlardan istifadə edə, yaxud onlara müvafiq tapşırıqlar hazırlaya bilərsiniz. Tapşırıqlar qruplara, yaxud

sinifdəki şagirdlərin sayına müvafiq cütlərə verilə bilər. Tapşırıqların icrası üçün şagirdlərə davranışlarla bağlı paylama materialı, "Ailədə və cəmiyyətdə davranış qaydaları" kitabının verilməsi tövsiyə olunur.

Dərsin ümmümləşdirmə və nəticə mərhələsində şaxələndirmə üsulundan istifadə etmək məqsədə uyğundur.

Ümmümləşdirmə aşağıdakı kimi aparıla bilər: Hər zaman öz gözəl əxlaqınız və davranışlarınızla ətrafdakılara nümunə olmağa çalışın. Davranış qaydalarına əməl etsəniz, yoldaşlıq, dostluq əlaqələriniz daha da möhkəmlənər.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə "Məktəbinizdə daha hansı davranış qaydalarına əməl olunmasını istərdiniz?" mövzusunda esse yazmalarını tapşırın.

Şagirdlərin təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Davranış qaydalarının bir qismini sadalayıı, rolunu və əhəmiyyətini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Davranış qaydalarını sadalayıı, rolunu və əhəmiyyətini müəllimin köməyi ilə izah edir.	Davranış qaydalarını şərh edir, əhəmiyyətini və rolunu mətndən nümunələr gətirərək izah edir.	Davranış qaydalarının ailə və cəmiyyətdəki rolunu və əhəmiyyətini fərqləndirir, fikirlərini nümunələrlə izah edir.

Mövzu 3. Ailə və Vətən qarşısında mənəvi borcumuz

Alt standart	3.2.2. Ailə və ictimai mühitdə mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.
Məqsəd	Ailədə və Vətən qarşısındaki mənəvi borcunu nümunələrlə izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, Azərbaycanın qəhrəman oğullarına aid paylaşıma materialı

İnteqrasiya: Az.t.: 4.1.2.

Motivasiyanı aşağıdakı formaların birindən istifadə etməklə yarada bilərsiniz.

a) Mövzuya başlamaq üçün şagirdlərin diqqətini **(A)** blokundakı fikrə yönəldərək onlara aşağıdakı suallarla müraciət edə bilərsiniz:

- Verilmiş mətndə hansı mənəvi borcdan söhbət gedir?
 - Sizin ailə və Vətən qarşısında borcunuz nədən ibarətdir?
- b) Şagirdlərə aşağıdakı sualla müraciət oluna bilər:
- Sizcə, əsl vətəndaş kimdir?

Tədqiqat səali: Sizin ailə və vətən qarşısında mənəvi borcunuz nədən ibarətdir?

Şagirdlərin fikirlərini lövhədə yazmaq tövsiyə olunur.

(C) blokundakı mətnin araşdırılmasını kollektivlə müzakirə şəklində aparmaq məqsədə uyğundur. Müzakirə 2 istiqamətdə aparıla bilər:

- Ailə qarşısında mənəvi borcumuz
- Vətən qarşısında mənəvi borcumuz

Tədqiqatın aparılması üçün **(F)** blokundakı tapşırıqları qruplara verə bilərsiniz. 7-ci tapşırığın icrası üçün şagirdləri paylama materialları ilə təmin etmək vacibdir.

(E) blokundakı kəlam şagirdlərlə birlikdə müzakirə oluna bilər.

(D) blokundakı sxemdən “Ümumiləşdirmə və nəticə” mərhələsində istifadə edə bilərsiniz. Bunun üçün cədvəli slayd şəklində də nümayiş etdirmək mümkündür. Ümumiləşdirmə apararkən şagirdlərlə birlikdə aşağıdakı qənaətə gəlməyə çalışın:

Ailə kiçik bir dövlətdir. Biz ailədə öz vəzifələrimizə düzgün əməl etsək, layiqli övlad olar, Vətənin qarşısında da borcumuzu layiqincə yerinə yetirərik.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə aşağıdakı cədvəli işləmələrini tapşırı bilərsiniz:

1. Ailədə hansı vəzifələrin var?	
2. Hansı vəzifələri yerinə yetirirsən?	
3. Hansı vəzifələri yerinə yetirə bilmirsən?	

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Ailə və vətən qarşısındaki mənəvi borcunu çətinliklə izah edir.	Mənəvi borcunu sualların köməyi ilə izah edir.	Mənəvi borcu mətnə əsasən izah edir, nümunələr göstərə bilmir.	Ailə və vətən qarşısındaki mənəvi borcu fərqləndirir, müxtəlif nümunələrə əsasən ətraflı izah edir.

Mövzu 4. Dini ibadətlər və mərasimlər

Alt standart	3.3.1. Dini ibadət və mərasimləri müqayisə edir.
Məqsəd	Müxtəlif dinlərə dair ibadət və mərasimləri müqayisə edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə, BİBÖ, cədvəllərlə iş, fasiləli oxu

Resurslar: Videoçarx, dini ibadət və mərasimləri eks etdirən şəkillər və paylama materialları, Ayna Uşaq Ensiklopediyası

İnteqrasiya: Az.d.: 1.1.2.; Az.t.: 5.1.1.

Mövzu ilə bağlı motivasiyanı müxtəlif cür yarada bilərsiniz:

a) Şagirdlərin fikirlərini **(A)** blokundakı şərhə və dini kitablara yönəltməklə idraki fəallıq yaratmaq olar.

b) BİBÖ üsulundan istifadə etməklə də motivasiya yaratmaq mümkündür. Bunun üçün şagirdlərin dinlərlə bağlı nəyi bildikləri, nəyi öyrənmək istədikləri müəyyənlenəşdirilib, cədvəlin I və II sütununda qeyd edilmişdir. III sütunu dərsin ümumiləşdirmə mərhələsində doldurmağı unutmayın.

Tədqiqatın “Səmavi dinlərə məxsus ibadət və mərasimlər hansılardır, onlar bir-birindən necə fərqlənir?” sualı ətrafında aparılması təklif olunur.

Şagirdlərin fərziyyələrini yoxlamaq üçün tədqiqatın aparılması mərhələsinə keçməzdən əvvəl **(C)** blokundakı mətni fasiləli oxu üsulundan istifadə etməklə şagirdlərlə müzakirə edə bilərsiniz. Bu məqsədlə şagirdləri 3 qrupda birləşdirib **(C)** blokundakı mətni araşdırmaqla **(F)** blokundakı 7-ci tapşırığı yerine yetirmələrini tapşırı bilərsiniz.

Tədqiqatın uğurlu aparılması məqsədilə şagirdləri paylama materialı və ya Ayna Uşaq Ensiklopediyası ilə temin etməyiniz vacibdir. Qrup işlərinin nəticələrini ümumiləşdirmək üçün ləvhədə aşağıdakı ümumiləşdirici cədvəli qurmaq məqsədə uyğundur:

Dinlər	Peyğəmbər	İbadət yeri	Müqəddəs gün	Dini mərasim
İslam				
Xristian				
Yəhudî				

Dinlər müxtəlif olduğu kimi, bu dinlərin ibadət və mərasimləri də fərqlidir. Lakin bütün səmavi dinlərin oxşar cəhəti Allahın tək olmasını qəbul etməkdir.

Bu mərhələdə dini mərasimlərlə bağlı videoçarx nümayiş etdirmek olar.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə dini bayramları kimlərlə və necə keçirdikləri haqqında esse yazmalarını tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə: Təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Müqayisəetmə

I	II	III	IV
Müxtəlif dinlərə məxsus ibadət və mərasimləri sadalayır, müqayisə etməkdə çətinlik çəkir.	İbadət və mərasimlərin bir qismini müqayisə edir.	İbadət və mərasimləri müəllimin köməyi ilə müqayisə edir.	Müxtəlif dinlərə aid ibadət və mərasimləri ətraflı müqayisə edir.

Mövzu 5. Dövlətdə idarəçilik

Alt standart	2.1.1. Cəmiyyətin idarə olunmasını şərh edir.
Məqsəd	Dövlət tərəfindən cəmiyyətin idarə olunduğunu şərh edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, fərdi iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, müzakirə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, paylama materialı

İnteqrasiya: Az.t.: 3.1.1.; Üm.t.: 3.1.1.

Motivasiyanı müxtəlif cür yarada bilərsiniz.

a) Mövzuya başlamaq üçün şagirdlərin diqqətini dərsliyin **(A)** blokundakı fikrə yönəldərək verilmiş sualı müzakirə edin. Şagirdləri "Dövlət olmayan yerdə qanun, qanun olmayan yerdə dövlət ola bilməz" fikrinə yönəldin.

b) Beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə belə bir sualla müraciət edə bilərsiniz:

– Aşağıdakılardan hansılar dövlət orqanlarıdır?

Məhkəmə, Nazirlər Kabineti, Milli Məclis, qeyri-hökumət təşkilatları, BMT...

Tədqiqat sualı: Cəmiyyət dövlət orqanları tərəfindən necə idarə olunur?

Şagirdlərin cavablarının flipçartda və ya lövhədə qeyd olunması vacibdir. Bu fikirlər şagirdlərin fərziyyələridir. Sonda bu cavablarla şagirdlərin tədqiqatlarını müqayisə etmək vacibdir. Tədqiqata başlamaq üçün şagirdlərə **(C)** blokundakı mətni hissələrə böülüb paylayaraq **(F)** blokunda verilmiş tapşırıqları yerinə yetirmələrini tapşırı bilərsiniz. Beləliklə, şagirdlər mətni həm oxuyacaq, həm də tapşırıqları yerinə yetirmələri üçün araşdırılmalı olacaqlar. Bu blokdakı tapşırıqlar qruplarda yerinə yetirilə bilər. 3-cü və 5-ci tapşırıqların icrası üçün şagirdlərə paylama materialı vermək vacibdir.

Qrup işlərinin nəticələri müzakirə olunmalı və ümumiləşdirilməlidir. Ümumiləşdirmə və nəticə aşağıdakı kimi aparıla bilər: Azərbaycan demokratik dövlətdir. Dövlətin qanunları var və qanunları əsas tutaraq dövlət cəmiyyəti idarə edir.

Ev tapşırığı: Konstitusiyadan hər hansı bir maddə müəyyənəşdirilib şagirdlərə "Əger konstitusiyada bu maddə olmazsa, nə baş verə?" mövzusunda fikirlərini yazmaqlarını tapşırı bilərsiniz.

Şagirdlərin təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Şərhətmə

I	II	III	IV
Dövlət tərəfindən cəmiyyətin idarə olunmasını çətinliklə şərh edir.	Cəmiyyətin idarə olunmasını müəllimin yönəldici sualları əsasında şərh edir.	Cəmiyyətin idarə olunmasını mətnə əsasən şərh edir.	Cəmiyyətin idarə olunmasını nümunələrə əsasən sərbəst şərh edir.

Mövzu 6. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyaları

Alt standart	2.1.2. Cəmiyyətin idarə olunmasında dövlətin funksiyalarını izah edir.
Məqsəd	Dövlətin funksiyalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, fərdi iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə, müzakirə

Resurslar: Dövlətin hər bir funksiyasına dair paylama materialları, dərslik, iş vərəqləri

İnteqrasiya: Üm.t.: 3.1.1., 3.1.2.; Az.t.: 3.1.1.

Motivasiyanı ya *a*, ya da *b* variantlarında göstərildiyi kimi yarada bilərsiniz:

a) (A) blokundakı fikri şagirdlərdən birinə oxutmaqla sonda verilmiş sualın siniflə müzakirəsini aparın. Aşağıdakı cavabların alınmasına xidmət edən yönəldici suallardan istifadə edə bilərsiniz:

1. Dövlət bütün ölkə ərazisi və əhalisinə şamil olunan vahid siyasi təşkilatdır.

2. Dövlət hakimiyətinin xüsusi idarəetmə aparatı vardır.

b) Şagirdlərə aşağıdakı sualla da müraciət edə bilərsiniz:

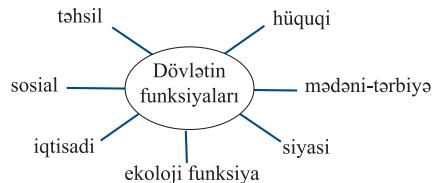
– Dövlətin hansı vəzifələri vardır?

Şagirdlərin cavablarını ləvhədə qeyd edib, onlarla birlikdə bu vəzifələri qruplaşdırıb bilərsiniz. Burada təxminen “təhsilə”, “ətraf mühitin qorunması ilə”, “sağlamlıqla” bağlı qruplaşmalar alınacaq.

Tədqiqatın “Qruplaşdırığınız bu vəzifələr dövlətin hansı funksiyalarına aiddir? Dövlətin daha hansı funksiyaları vardır?” sualları ətrafında aparılması nəzərdə tutulmuşdur. Tədqiqatı aparmazdan əvvəl (C) blokundakı mətn, eləcə də (D) blokundakı sxem şagirdlərlə birlikdə oxunur və aydın olmayan hissələr müzakirə olunur. Tədqiqat qruplarla və yaxud fərdi şəkildə yerinə yetirilə bilər.

(F) blokundakı 7 və 8-ci tapşırıqları yerinə yetirmək üçün şagirdlərə paylama materialları verməniz vacibdir. Paylama materiallarının şagirdlərin yaş səviyyəsinə uyğunluğuna xüsusi diqqət yetirməniz tövsiyə olunur. Diferensial yanaşmanı təmin etməyə çalışın.

Tədqiqat işlərinin nəticəsi müzakirə olunmalı və ümumiləşdirilməlidir. Dərsin ümumiləşdirmə və nəticə mərhələsində şaxələndirmə üsulundan istifadə edə bilərsiniz:

Dövlətin iqtisadi, sosial, hüquqi, siyasi, təhsil, mədəni-tərbiyə, ekoloji funksiyaları vardır. Bu funksiyalar cəmiyyətin idarə olunmasında mühüm rol oynayır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə dövlətin təhsillə bağlı gördüyü işlər haqqında məlumat toplamağı tapşırı bilərsiniz. Toplanılmış məlumat referat formasında təqdim oluna bilər.

Şagirdlərin təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Dövlətin funksiyalarını sadalayır, izah etməkdə çətinlik çəkir.	Dövlətin funksiyalarının bir qismini izah edir.	Dövlətin funksiyalarını müəllimin köməyi ilə izah edir.	Dövlətin funksiyalarını faktlara əsasən izah edir.

Mövzu 7. Hüquqlarımızı qoruyanlar

Alt standart	2.2.1. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə şəkildə təsvir edir. 2.2.2. İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyəti ilə bağlı top-ladığı materialları təqdim edir.
Məqsəd	Hüquqları müdafiə edən qurumların fəaliyyətini şərh edir və təqdimatlar hazırlayır.

Təlim forması: Kollektiv iş, cütlərlə iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, anlayışın çıxarılması, şaxələndirmə, fasiləli oxu

Resurslar: Dərslik, hüquqları müdafiə edən qurumlar və onların fəaliyyəti ilə bağlı paylama materialları, internet materialları, flipçart, iş vərəqləri

İnteqrasiya: İnf.: 1.2.3., Az.t. 3.1.1.

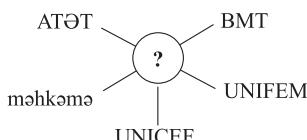
Bu standartın reallaşdırılmasına 2 saat vaxt ayrılmışdır. 2-ci dərs saatında şagirdlər topladıqları məlumatı təqdim etməlidirlər.

Motivasiyanı müxtəlif formada yarada bilərsiniz:

a) Dərsə şagirdlərin V sinifdən öyrəndikləri hüquqları müdafiə edən təşkilatlar haqqında biliklərini üzə çıxarmaqla başlaya bilərsiniz. Bunun üçün beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə aşağıdakı suallara cavab axtarmağa çalışın:

• İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumlar hansıldır? Bu qurumların fəaliyyəti nədən ibarətdir?

b) Anlayışın çıxarılması üsulundan istifadə etməklə də dərsə başlamaq olar:

Tədqiqat səali: Bu qurumların fəaliyyəti nədən ibarətdir?

Tədqiqata başlamaq üçün ⓒ blokundakı mətni fasiləli oxu üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə oxutdura bilərsiniz. Beləliklə də, hüquqları müdafiə edən təşkilatların fəaliyyəti haqqında şagirdlərdə ümumi təsəvvür yaranır.

Tədqiqatın aparılması mərhələsində Ⓛ blokundakı tapşırıqlardan istifadə olunması məqsədə uyğundur. Şagirdlər tədqiqatı qrupla və yaxud cütlərlə yerinə yetirə bilərlər. Bu mövzu vasitəsilə 2.2.2. məzmun standartının reallaşdırılması da nəzərdə tutulduğundan şagirdlərə mümkün qədər paylama materiallarından, əlavə resurslardan, internetdən istifadə imkanı yaratmaq tövsiyə olunur. Tədqiqatın nəticələri slayd şəklində və yaxud flipçartda təqdim oluna bilər.

5-ci tapşırığın nəticəsi cədvəl şəklində də təqdim oluna bilər. Şagirdlərin tədqiqat işləri müzakirə olunaraq ümumiləşdirilir.

Ümmüniləşdirmə və nəticə aşağıdakı kimi aparıla bilər:

İnsan hüquqlarının müdafiəsi ilə bir sıra qurumlar məşğul olur. Bu qurumlar hər kəsin bərabər hüquqlarını və azadlıqlarını müdafiə edir.

Bu mərhələdə şaxələndirmə üsulundan istifadə oluna bilər. Bu məqsədlə şagirdlər dərsin əvvəlində nümayiş etdirilmiş sxemi bir qədər də şaxələndirmək olar.

Bu dərsin sonunda şagirdlərə (F) blokunda təqdimat mövzularını təqdim edərək hazırlanması ilə bağlı tövsiyə verməniz məqsədə uyğundur.

Şagirdlərin təlim məqsədlərinə nail olmaq dərəcəsini aşağıdakı meyarlar üzrə qiymətləndirə bilərsiniz:

- Təsviretmə
- Təqdimetmə

I	II	III	IV
İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini təsvir etməkdə çətinlik çəkir.	İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların bir qisminin fəaliyyətini təsvir edir.	İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini müəllimin köməyi ilə təsvir edir.	İnsan hüquqlarını müdafiə edən qurumların fəaliyyətini sadə və sistemli təsvir edir.
Qurumlar haqqında topladığı məlumatı təqdim etməkdə çətinlik çəkir.	Topladığı məlumatı təqdim edərkən səhvlərə yol verir.	Topladığı məlumatı təqdim edir, nitqi rabitəli deyil.	Topladığı məlumatı faktlara əsaslanmaqla sərbəst və sistemli təqdim edir.

Qeyd: Şagirdlərin növbəti dərsdə təqdimat (təqdimat slayd, albom şəklində olubilər) hazırlamaları fərdi, yaxud şagird sayından asılı olaraq cütlərdə və yaxud kiçik qruplarda da aparıla bilər. Bunun üçün püşkatma üsulundan da istifadə oluna bilər. Eyni zamanda çalışmaq lazımdır ki, dərslikdə təqdimatın hazırlanması məqsədilə verilmiş mövzulardan istifadə olunmayı qalmasın. Təqdimatın hazırlanmasına şagirdləri düzgün istiqamətləndirmək olduqca vacibdir. Bunun üçün təqdimatın hazırlanması ardıcılılığı, hər bir şagirdə təqdimat üçün ayrılan zaman (sinifdəki şagirdlərin sayına müvafiq) və qiymətləndiriləcək meyarlar şagirdlərə elə birinci dərs saatında deyilməli və yaxud da elektron lövhədə nümayiş etdirilməlidir. Unutmaq olmaz ki, qiymətləndirmədə obyektivlik olduqca vacibdir.

Mövzu 8. İqtisadi inkişaf

Alt standart	2.3.1. İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin rolunu izah edir.
Məqsəd	İqtisadiyyatın inkişafında tələb, təklif, qiymətin rolunu və bir-birindən asılılığını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, fərdi iş

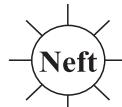
Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, şəkillər

İnteqrasiya: C.: 3.2.1.

Motivasiyanı aşağıdakı kimi yarada bilərsiniz:

(A) Beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə Azerbaycan neft ölkəsidir. Neftdən hansı məhsullar istehsal olunur? kimi sualı ilə müraciət edə bilərsiniz. Alınan cavabları lövhədə və yaxud flipçartda çəkilmiş aşağıdakı sxemdə qeyd etmək məqsədə uyğundur.

Neftdən istehsal olunan məhsulları qeyd etdikdən sonra “Ölkə iqtisadiyyatının inkişafında neftin nə kimi rolu vardır?” sualına cavab almağa çalışın. Cavabları yönəldici sualların köməyi ilə aşağıdakı tədqiqat sualına yönəldin:

Tədqiqat sualı: İqtisadiyyatın inkişafında qiymət, tələb və təklifin nə kimi rolu var? Şagirdlərin fərziyyələrini lövhədə qeyd edə bilərsiniz. Sonda bu cavablarla tədqiqatın nəticələrinin müqayisəsi vacibdir.

Tədqiqata başlamaq üçün (C) blokundakı mətni, eyni zamanda (D) blokunda verilmiş cədvəli şagirdlərlə birlikdə müzakirə etməniz vacibdir. Bu halda şagirdlərin mövzu ilə bağlı rastlaşlığı yeni anlayışlar onlarda sual doğurmayaçdır.

(C) blokundakı mətni şagirdlərə qısa mühazirə şəklində də təqdim edə bilərsiniz. Tədqiqat qruplarla və ya fərdi şəkildə aparıla bilər.

Bu mərhələdə (F) blokunda verilmiş tapşırıqlardan istifadə edə bilərsiniz. 10-cu və 11-ci tapşırıqları şagirdlər qrupla, digərlərini isə fərdi şəkildə yerine yetirə bilərlər.

Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunaraq ümmükləşdirilməlidir. Ümmükləşdirmə və nəticə mərhələsi aşağıdakı kimi aparıla bilər:

Inkişafda olan ölkələr daha da inkişaf etmək üçün güclü siyaset həyata keçirir, iqtisadiyyatını gücləndirir. Tələbat gəlirlərdən asılıdır. Tələbat artdıqca təklif yüksəlir.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə (F) blokundakı 3-cü tapşırığı yerinə yetirmələrini tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Qiymət, tələb və təklif anlayışlarını şərh edir, iqtisadiyyatın inkişafında rolunu izah etməkdə çətinlik çəkir.	Qiymət, tələb və təklifin rolunu müəlli-min suallarına əsasən izah edir.	Qiymət, tələb və təklifin rolunu, bir-birindən asılılığını tam şərh edə bilmir.	Qiymət, tələb və təklifin rolunu, bir-birindən asılılığını faktlara əsasən izah edir.

Mövzu 9. Maddələrin xassələri

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Maddələrin fiziki və kimyəvi xassələrini fərqləndirir.

Təlim forması: Kollektiv iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə, cədvəllərlə iş

Resurslar: Müxtəlif maddələr, çəki daşları, eyni həcmli müxtəlif qablar, elektron təqdimat və s.

İnteqrasiya: Fiz.: 3.1.2.

Şagirdlərdə idrakı fəallıq yaratmaq üçün (A) blokunda verilmiş motivasiyanı onlardan birinə oxuda və yaxud özünüz bu haqda danışa bilərsiniz. Göstərilən maddələrin fərqləndirilməsi üçün kömürdən, sudan, xörək duzundan (başqa maddələrdən də) istifadə edə bilərsiniz. Bunun üçün lövhədə aşağıdakı cədvəli qurub şagirdlərin fikirlərini bu cədvəldə yazmaq məqsədə uyğundur. Şagirdlərin cədvələ aşağıdakılari qeyd etdirmələri üçün yönəldici suallardan və sadə təcrübədən istifadə edə bilərsiniz.

Kömür	Xörək duzu	Su	Oksigen
bərk qara dadsız iysiz, suda həll olmur, yanır	bərk ağ suda həll olur iysiz, dadı şordur, yanmir	maye, şəffaf iysiz, qızdırıldıqda buxarlanır	qaz, iysiz, rəngsiz, dadsız, suda həll olur

Tədqiqat sualı: Maddələri xassələrinə görə necə qruplaşdırmaq olar?

Şagirdlərin fərziyyələrini "Maddənin xassələri" anlayışı altında birləşdirərək "fiziki və kimyəvi xassə" anlayışları haqqında şagirdlərdə təsəvvür yaratmağa çalışın.

Şagirdlərlə birlikdə motivasiya nəticəsində qurulmuş cədvəlin nəticələrinə müvafiq olaraq maddənin fiziki və kimyəvi xassələrini qruplaşdırı bilərsiniz. (D) blokundakı cədvəli slayd şəklində də nümayiş etdirə bilərsiniz. (B) blokundakı praktik tapşırığı şagirdlərin yerinə yetirmələri üçün onlardan 3 nəfəri seçə bilərsiniz. Tapşırığın nəticələrini verilmiş suallar ətrafında ayrı-ayrı müzakirə etmək tövsiyə olunur. Aşağıdakı nəticəyə gəlməyə çalışın:

Maddənin xassələri maddəni təşkil edən hissəciklərin arasındaki boşluqlardan asılıdır. Boşluqlar qazlarda olduğundan onlar daha çox sıxılı bilir. Ən az boşluqlar isə bərk maddələrdədir. Tədqiqat cütlərdə davam etdirilə bilər. Bunun üçün (F) blokundakı tapşırıqdan istifadə edə bilərsiniz. Tapşırıqları eyni olan bir cütlük digər cütlüyün işini qiymətləndirə bilər.

Ümumiləşdirmə və nəticə aşağıdakı kimi aparıla bilər

Maddələr xassələrinə görə müxtəlif olurlar. Maddələrin xassələri onları təşkil edən hissəciklərdən asılıdır.

(F) blokundakı 6-ci, 7-ci tapşırıqlardan dərsin yaradıcı tətbiqetmə mərhələsində istifadə etmək məqsədə uyğundur. (F) blokundakı 1-ci tapşırıq şagirddən müəyyən qədər araştırma tələb edir. Bu baxımdan evdə yerinə yetirilməsi məsləhətdir.

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə

I	II	III
Maddələrin xassələrini sadalayır, fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Maddələrin xassələrini müəllimin köməyi ilə fərqləndirir.	Maddələrin xassələrini təcrübələr əsasında fərqləndirir.

Mövzu 10. Maddələrin tərkibi

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Maddələrin tərkibinin atomlardan ibarət olduğunu izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, fərdi iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş

Resurslar: Kağız, qənd, çəkic, su, duz, qayçı, rəngli kristal, modellər, şəkillər, sxemlər, İKT vasitələri və s.

İnteqrasiya: Fiz.: 3.1.2.

(B) blokunda verilmiş təcrübə 3 şagird tərəfindən yerinə yetirilə bilər. Təcrübənin nəticələri dərslikdəki suallar əsasında bütün siniflə müzakirə olunmalıdır.

Müzakirədən sonra 4-cü və 5-ci təcrübəni yerinə yetirmek üçün sinifdəki şagirdlərin ikisinə tapşırı bilərsiniz. Şagirdlərin müşahidələrini yazmaq üçün lövhədə aşağıdakı cədvəli çəkmək məqsədəməvafiqdir:

IV təcrübə	V təcrübə
Qənd suda həll oldu. Su şirindir. Biz qənd hissəciklərini görmürük.	Rəngli kristal həll olub suyu rəngləndirdi. Biz onun hissəciklərini görmürük.

Maddənin hissəciklərinin görünməməsinin səbəbini şagirdlərlə müzakirə edərək tədqiqata başlaya bilərsiniz. Tədqiqat aşağıdakı sual ətrafında aparılmalıdır.

Tədqiqat sənədi: Maddələrin ən kiçik hissələri bir-birindən nə ilə fərqlənir?

Bunun üçün (C) blokundakı mətni və (D) blokundakı cədvəli şagirdlərlə birlikdə oxuyub müzakirə etməniz vacibdir. (D) blokundakı cədvəli slayd şəklində də nümayiş etdirə bilərsiniz.

Tədqiqat cütlərlə aparıla bilər. (F) blokundakı tapşırıqlardan tədqiqatın aparılması üçün istifadə edə bilərsiniz. (F) blokundakı 4-cü tapşırığın icrası üçün şagirdləri əlavə resurslarla təmin etməniz vacibdir. Cütlərin cavabları müzakirə olunmalı, fikirlər ümumiləşdirilməlidir.

Ümumiləşdirmə və nəticələr aşağıdakı fikirlərə əsaslanmalıdır:

- Maddələr atomlardan təşkil olunmuşdur
- Atomlar maddələrdə eyni və ya müxtəlif ola bilir
- Atomlar birləşib molekulları əmələ gətirir
- Atom və molekullar daim hərəkətdədir

Ev tapşırığı: Şagirdlərə eyni atomlu və müxtəlif atomlu molekulların modellərini hazırlamağı tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- İzahetmə

I	II	III	IV
Fikirlərini izah etməkdə çətinlik çəkir	Fikirlərini müəllimin verdiyi sualların köməyi ilə izah edir.	Faktları dəqiq olmasa da, əsas fikri izah edir.	Fikirlərini faktlara əsaslanaraq sərbəst izah edir.

Mövzu 11. Elementlər

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Element anlayışını atom və maddə anlayışlarından fərqləndirir.

Təlim forması: Cütlərlə iş, qruplarla iş, kollektiv iş

Təlim üsulu: Cədvəllərlə iş, beynin həmləsi

Resurslar: Şəkillər, müxtəlif metallar və qeyri-metallar, cədvəllər, İKT vasitələri, müxtəlif slaydlar

İnteqrasiya: B.: 1.1.2.

(A) Motivasiya məqsədilə şagirdlərə MİMİO qurğusu vasitəsilə (interaktiv lövhə və ya adi lövhədə), yaxud flipchartda aşağıdakı krossvordu nümayiş etdirə bilərsiniz. Əgər krossvordu slayddə nümayiş etdirəcəksinizsə, növbəti slayda krossvordun doldurulmuş formasını da sala bilərsiniz. Krossvord MİMİO qurğusu vasitəsilə də təqdim oluna bilər.

Krossvord təqdim olunur:

1. Maddənin həli
2. Qiymətli metal
3. Suyun təşkil olunduğu atom
4. Ən kiçik hissəcik
5. Maddələrin tərkib hissəsi
6. Havanın tərkibindəki qaz
7. Müxtəlif atomlardan təşkil olunmuş maddə

m	a	y	e						
q	i	z	l						
h	i	d	r	o	g	e	n		
			a	t	o	m			
			m	o	l	e	k	u	l
o	k	s	i	g	e	n			
n	i	ş	a	s	t	a			

“Element” anlayışı müəyyən edilərək aşağıdakı sual ətrafında tədqiqat aparılmalıdır: Element nədir və onlar bir-birindən necə fərqlənir?

(C) blokdakı mətn və digər məlumat mənbələrindən (internet resurslarından) istifadə etməklə element və atom anlayışları arasındaki əlaqə araşdırılır. Araşdırma qruplarda və yaxud cütlərdə davam etdirilə bilər. Bunun üçün (F) blokdakı tapşırıqlardan istifadə etmək məqsədə uyğundur. 1.1.1. standartının tələbini aşmaq şərtiə bu tapşırıqlara uyğun tapşırıqlar da hazırlaya bilərsiniz.

Səhifə 43-də verilmiş şəkillərin nümunəsində cütlər metallar və qeyri-metalların xassələrini də müəyyənləşdirə bilərlər.

Şagirdlərin təqdimatının nəticələri dinlənildikdən və müzakirə olunduqdan sonra aşağıdakı kimi ümumiləşdirmə aparıla bilər:

- Elementlər atomlardan təşkil olunmuşdur.
- Kimyəvi elementlər metallar və qeyri-metallara bölünür.
- Maddələr elementlərdən təşkil olunmuşdur.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə yodun xassələri və əhəmiyyəti haqqında məlumat toplamaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə

I	II	III
Element və atomları fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Atomların elementləri, elementlərin maddələri əmələ gətirməsini müəllimin köməyi ilə fərqləndirir.	Modellərdə eyni elementlərdən və müxtəlif elementlərdən təşkil olunan maddələri fərqləndirir.

Mövzu 12. Bir maddədən yeni maddə alına bilərmə?

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Bir maddədən yeni maddənin alınmasının kimyəvi dəyişmələr nəticəsində baş verdiyini izah edir.

Təlim forması: Qruplarla iş, kollektiv iş, cütlərlə iş

Təlim üsülu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə, cədvəllərlə iş

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, müxtəlif maddələr, laboratoriya avadanlıqları

İnteqrasiya: Fiz.: 3.1.2.

Mövzuya (A) blokundakı motivasiya ilə başlayıb, (B₁) bloku ilə davam edə bilərsiniz.

(B₁) blokundakı təcrübəni aparmağı sinifdəki şagirdlərdən bir neçəsinə tapşırı bilərsiniz. Təcrübənin nəticələrini dərslikdəki sual əsasında müzakirə etməklə lövhədə aşağıdakı cədvəli çəkməyiniz məqsədə uyğundur:

Təcrübə	Dəyişiklik
I	parçalandı
II	əridi
III	xırdalandı

Təcrübələrin nəticələrinə əsasən şagirdləri yeni maddənin alınmadığı fikrine yönəltməklə (C) blokundakı mətni onlara oxutdurub müzakirə təşkil edə bilərsiniz. Müzakirədən sonra “Bir maddədən yeni maddə necə alınır?” tədqiqat sualına cavab axtarmağa (B₂) blokundakı təcrübələrlə başlamaq olar.

(B₂) blokundakı təcrübələri yerinə yetirmək üçün şagirdlərə nəzarət etməniz vacibdir. Bu zaman təhlükəsizlik qaydalarına əməl etmələri üçün şagirdlər təlimatlaşdırılmalıdır. (B₂) blokundakı təcrübənin nəticələri də şagirdlərlə müzakirə olunaraq lövhədə çəkilmiş cədvəldə qeyd olunmalı və ümumiləşdirilməlidir.

Maddə	Dəyişiklik
<i>Kartof</i>	<i>göy rəngə boyandı</i>
<i>Kağız</i>	<i>qaraldı, küll oldu</i>
<i>Şəkər</i>	<i>şəkər kömürləşdi</i>

Sonrakı tədqiqat (F) blokundakı tapşırıqlar əsasında qruplarda və yaxud cüt-lərdə davam etdirilə bilər.

Şagirdlərin tədqiqatının nəticələrinin müzakirə olunması və ümumiləşdirilməsi vacibdir.

(F) blokundakı 6-cı tapşırığı şagirdlərin evdə yerinə yetirmələri tövsiyə olunur.

Qiymətləndirmə:

- İzahetmə

I	II	III
Bir maddədən yeni maddənin alınmasının kimyəvi dəyişiklik olduğunu şəkillərə əsasən izah edir.	Bir maddədən yeni maddənin alınmasının kimyəvi dəyişiklik olduğunu müəllimin köməyi ilə izah edir.	Bir maddədən yeni maddənin alınmasının kimyəvi dəyişiklik olduğunu təcrübələrə əsasən izah edir.

Mövzu 13. Saf maddələr və qarışıqlar

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Saf maddələrlə qarışıqları fərqləndirir, bu fərqi onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.

Təlim forması: Qruplarla iş, kollektiv iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə, cədvəllərlə iş

Resurslar: Müxtəlif maddələr, laboratoriya avadanlıqları, dərslik, iş vərəqləri

İnteqrasiya: Fiz.: 3.1.2.

Mövzuya (A) blokunda verilmiş suallarla başlamaq olar. Şagirdlərin fikirlərini yönəldici sualların köməyi ilə şekerin suda həll olduğu, şeker molekullarının su molekulları içərisində əridiyi, lakin hər birinin öz xassələrini saxladığı fikrinə yönəltməyə

çalışın. “Belə maddələri biz necə adlandırırıq, maddələr arasındaki fərqi onların daxili quruluşu ilə ne kimi əlaqəsi vardır?” suallarına cavab axtarmaq məqsədilə (C) blokundakı mətni (B) blokuna qədər şagirdlər oxutdurub müzakirə edərək növbəti mərhələyə keçə bilərsiniz. Bu mərhələdə verilmiş təcrübələri şagirdlər (D) bloku-na əsasən cütlərlə yerinə yetirərək nəticələrini A4 vərəqində təqdim edə bilərlər. Təcrübələrin nəticələrini yekunlaşdırmaq üçün aşağıdakı cədvəli çəkib tapşırığı yeriñə yetirmək tövsiyə olunur:

Təcrübə	İstifadə olunan üsul	Nəticə
I	çökdürmə	dəmir tozu çökür, kəpək suyun üzündə qalır
II	süzmə	qum suyun dibinə çökür, xörək duzu həll olur
III	maqnitlə ayırma	maqnit dəmir tozunu özünə çəkir, kükürd tozu qalır.

Bu zaman (D) bloku slayd şəklində təqdim oluna bilər.

Tədqiqat nəticələr müzakirə olunduqdan sonra cütlərdə və yaxud qruplarda (F) blokundakı tapşırıqlar əsasında davam etdirilə bilər. Tədqiqatın nəticələri ümumişdirilərkən tədqiqat sualına qayğılıMALIDIR.

Ev tapşırığı: Evdə istifadə etdiyiniz maddələrin adlarını cədvələ yazın, tərkibini müəyyənləşdirin.

- Nümunə:

Maddə	Maddənin tərkibi
xörək duzu	saf maddə

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə
- Əlaqələndirmə

I	II	III	IV
Saf maddə və qarışqları fərqləndirir, bu fərqi izah etməkdə çətinlik çəkir.	Saf maddə və qarışq maddələri fərqləndirərkən səhv'lərə yol verir.	Saf maddə və qarışqları təcrübələrlə fərqləndirir, sualların köməyi ilə əlaqələndirir.	Saf maddə və qarışqları bir-birindən fərqləndirir, onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.

Müəllim üçün qeyd: 14-cü mövzudakı təcrübəyə hazırlıq görülməlidir.

Mövzu 14. Qeyri-üzvi və üzvi maddələr

Alt standart	1.1.1. Maddələrin xassələrini onların daxili quruluşu ilə əlaqələndirir.
Məqsəd	Qeyri-üzvi və üzvi maddələrin fərqini izah edir.

Təlim forması: Qruplarla iş, kollektiv iş, fərdi iş

Təlim üsü: Beyin həmləsi, müzakirə

Resurslar: Sümük və digər maddələr, spirt lampası, dərslik, iş vəraqları

İnteqrasiya: B.: 1.1.2.

Şagirdlərde idrakı fəallığı ya (A) blokundakı suala əsasən, ya da aşağıdakı kimi yarada bilərsiniz. Lövhədə müxtəlif maddələrin adları yazıla bilər: su, zülal, duz, yağ, dəmir, qızıl və s. Şagirdlər “Maddələrdən hansılara yalnız canlı təbiətdə rast gəlinir?”, “Maddələri bir-birindən daha necə fərqləndirmək olar?” sualları ətrafında öz fikirlərini deyə bilərlər. Şagirdlərin cavabları lövhədə qeyd olunaraq “Nəyə görə...? Daha necə...?” suallarına əsasən müzakirə aparıla bilər.

(C) blokundakı yeni məlumatlar (B) blokunadək şagirdlər tərəfindən oxunmaqla müzakirə edilməlidir.

Müzakirə zamanı şagirdlərin biologiya fənnindən əldə etdikləri bilik və bacarıqlara da istinad olunmalıdır.

(B) blokundakı ikinci təcrübənin müəllim tərəfində aparılması tövsiyə olunur. Təcrübənin nəticələri üzrə müzakirə aparılmalıdır.

Şagirdlər qruplarda tədqiqat işini davam etdirə bilərlər. Tədqiqat üçün (F) blokundakı tapşırıqlardan istifadə nəzərdə tutulmuşdur. Standarta uyğun digər tapşırıqlar da hazırlaya bilərsiniz.

Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunaraq ümumiləşdirilmə aparılmalıdır.

(F) blokundakı 6-cı tapşırığın evdə yerinə yetirilməsi məqsədə uyğun hesab olunur.

Qiymətləndirmə:

- İzahetmə

I	II	III
Qeyri-üzvi və üzvi maddələri sadalayır, fərqini izah etməkdə çətinlik çəkir.	Qeyri-üzvi və üzvi maddələrin tərkibinə görə fərqini müəllimin köməyi ilə izah edir.	Təcrübələrlə qeyri-üzvi maddələri üzvi maddələrdən ayırib onların fərqini izah edir.

Mövzu 15. Üzvi maddədən canlıya

Alt standart	1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.
Məqsəd	İnsan hüceyrələrinin quruluşunu digər canlıların hüceyrələri ilə müqayisəli izah edir.

Təlim forması: Qruplarla iş, kollektiv iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, müzakirə

Resurslar: İKT materialları, hüceyrələrin quruluşunu əks etdirən tablolar

İnteqrasiya: B.: 1.1.2., 1.1.3.

Şagirdlərdə idraki fəallığı ya **(A)** blokunda verilmiş suallara əsasən, ya da aşağıdakı kimi yaratmaq olar:

MİMİO qurğusu vasitəsilə (adi lövhə də ola bilər) qeyri-üzvi maddə, üzvi maddə, hüceyrə, orqanizm sözləri qeyri-ardıcıl verilir və şagirdlərə belə bir sualla müraciət olunur:

– Siz bunları ardıcıl necə düzə bilərsiniz?

“Müxtəlif canlıların tərkibini təşkil edən maddələr və hüceyrələr bir-birindən necə fərqlənir?” tədqiqat suali ətrafında fərziyyələr dinlənilir və müzakirə olunur. Müxtəlif canlıların hüceyrələrinin araşdırılması **(C)** blokuna əsasən davam etdirilir. Bu mərhələdə biologiya fənninin 1.1.2. standartına da istinad olunması məqsədə uyğundur.

(C) blokundakı mətnə əsasən şagirdlərə **(F)** blokundakı tapşırıqları qrupda yeriñə yetirmələri tapşırıla bilər. Beləliklə də, şagirdlər müstəqil olaraq mətni həm araşdıracaq, həm də verilən suallara cavab axtarmış olacaqlar.

(F) blokundakı 2-ci tapşırığın yerinə yetirilməsi zamanı şagirdlərə Biologiya fənnindən əldə etdikləri bilik və bacarıqlara da istinad etmələri ilə bağlı istiqamət verilməlidir. Həmin tapşırıqla bağlı şagirdlərə paylama materialı da verilə bilər.

Şagirdlərin tədqiqat işlərinin nəticələri müzakirə olunaraq ümumiləşdirilməlidir. Bu məqsədlə səh. 54 **(C)** blokunda verilmiş son abzasla dərsi ümumiləşdirmək olar.

(F) blokundakı 3-cü tapşırığı şagirdlərə evdə yerinə yetirmələri tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- İzahetmə

I	II	III	IV
Hüceyrələrin quruluşunu tabloya əsasən izah etməkdə çətinlik çəkir.	Hüceyrələrin quruluşunu izah edərkən səhvlərə yol verir.	Bitki və heyvan hüceyrələrinin quruluşunu müəllimin köməyi ilə izah edir.	İnsan hüceyrələrinin quruluşunu digər canlıların hüceyrələri ilə müqayisəli izah edir.

Mövzu 16. İnsan – təbiətin ali varlığı

Alt standart	1.2.1. İnsanı təbiətin bir hissəsi kimi səciyyələndirir.
Məqsəd	İnsanı təbiətin ali varlığı kimi müyyən edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

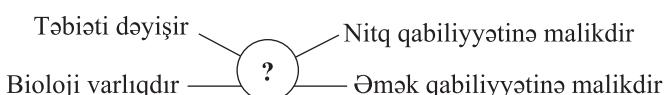
Təlim üsulu: Beyin həmləsi, anlayışın çıxarılması, müzakirə

Resurslar: “Qırmızı kitab”, İKT vasitələri, “Azərbaycan heyvanlar aləmi” kitabı, “Yaşıl paket” CD, dərslik, iş vərəqləri

İnteqrasiya: B.: 3.1.2.; 4.1.1.; 4.2.1.

Motivasiyanı **(A)** blokundakı suala əsasən və yaxud aşağıdakı kimi yaratmaq olar.

Anlayışın çıxarılması üsulundan istifadə etməkələ:

Anlayış müyyən olunduqdan sonra tətqiqat aşağıdakı sual ətrafında aparılmalıdır: İnsan təbiətə necə təsir göstərir?

Tədqiqat sualının ətrafında müzakirələr keçirilərək insanın təbiətə “müsbat” və “mənfi” təsiri lövhədə qeyd oluna bilər. Sonrakı mərhələdə şagirdlərlə birlikdə **(C)** blokunda verilmiş yeni məlumatlar araşdırılaraq müzakirə oluna bilər. Tədqiqatın **(F)** blokundakı tapşırıqlarla davam etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur. **(F)** blokundakı 2-ci tapşırıq həm qrup, həm də fərdi qaydada yerinə yetirilə bilər. Bu blokda verilmiş tapşırıqları yerinə yetirmək üçün şagirdləri “Resurslar”la təmin etmək lazımdır. Bu resurslar dərsin əvvəlində göstərilmişdir.

Şagirdlərin tədqiqat işlərinin nəticələri müzakirə olunmalı və tədqiqat sualına əsasən ümumiləşdirmə aparılmalıdır. Bu mərhələdə ətraf mühitin çirkənməsinə və mühafizəsinə dair videogörüntü nümayiş etdirilə bilər.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə “İnsan və canlı təbiət” mövzusunda şəkil çəkmələrini tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Şərhətmə

I	II	III
İnsanın ali varlıq olduğunu şərh etməkdə çətinlik çəkir.	İnsanın ali varlıq olduğunu müallimin köməyi ilə şərh edir.	İnsanın təbiətin bir hissəsi olduğunu faktlarla şərh edir.

Mövzu 17. Sağlamlığın şərtləri

Alt standart	4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
Məqsəd	Sağlamlığın şərtlərini fərqləndirir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə, ziqzaq

Resurslar: Sağlamlığa dair şəkillər, videoçarx, dərslik, iş vərəqləri

İnteqrasiya: B.: 2.1.2., 3.2.1.

(A) blokundakı motivasiyaya əsasən şagirdlərin sağlamlıq haqqında düşündürkləri aşkarla çıxarılır. Məqsəd onların fikirlərini sağlamlığın şərtlərinə yönəltməkdən ibarətdir.

Dərs boyu 4.1.1. standartı reallaşdırılmalı olduğundan tədqiqat da bu standartın reallaşdırılmasına yönəlməlidir. Bu standartın reallaşdırılması 18 və 19-cu mövzularda da davam etdiriləcəkdir.

Motivasiyanı aşağıdakı formada da yarada bilərsiniz:

Beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə aşağıdakı kimi müraciət oluna bilər:

– Sağlam həyat tərzi nədir?

Şagirdlərin fikirləri lövhədə qeyd olunmalıdır, tədqiqat aşağıdakı sual ətrafında aparılmalıdır:

Sağlam həyat tərzi surmək üçün sağlamlığın hansı şərtlərinə əməl olunmalıdır?

Sağlamlığın (D) blokunda verilmiş şərtlərini şagirdlərlə müzakirə etmək məsləhət görülür. Hər bir bəndin müzakirəsi vacibdir.

Tədqiqat qruplarda davam etdirilə bilər. Bu məqsədlə (F) blokundakı 5-ci tapşırıq qruplara verilə bilər. Bu tapşırıqda birinci sütunda verilənləri dəyişməklə digər qruplar üçün də müvafiq tapşırıqlar hazırlaya bilərsiniz. Tədqiqatı aparmaq üçün ziqzaq üsulundan da istifadə etmək mümkündür.

Mövzunun tədrisi zamanı şagirdlərə sağlamlığın yalnız fiziki deyil, eyni zamanda emosional və mənəvi aspektlərinin də olduğunu xatırladın.

Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunaraq ümumiləşdirilməlidir.

Ümumiləşdirmə və nəticə mərhələlərində şaxələndirmə üsulundan, sağlamlığın şərtlərinə əməl olunma ilə bağlı videoçarxdan istifadə oluna bilər.

(F) blokundakı 6-ci tapşırığı şagirdlər evdə yerinə yetirə bilərlər.

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə

I	II	III	IV
Sağlamlığın şərtlərini sadalayır, fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Sağlamlığın şərtlərinin bir qismini fərqləndirir.	Sağlamlığın şərtlərini müəllimin suallarına əsasən fərqləndirir.	Sağlamlığın şərtlərini nümunələr əsasında sərbəst fərqləndirir.

Mövzu 18. Gigiyena sağlamlığın şərtidir

Alt standart	4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
Məqsəd	Gigiyena qaydalarına əməl olunmasını sağlamlığın şərti kimi şərh edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, şaxələndirmə, müzakirə, fasiləli oxu

Resurslar: Elektron təqdimat, videoçarx, dərslik, iş vərəqləri

İnteqrasiya: B.: 3.2.1.; F.t.: 2.1.2.

Şagirdlərin **(A)** blokundakı suallara verdikləri cavabları lövhədə qeyd etmək olar. Bunun üçün şaxələndirmə üsulundan da istifadə edə bilərsiniz.

Motivasiya aşağıdakı kimi də yaradıla bilər:

Beyin həmləsi üsulundan istifadə etməklə şagirdlərə "Sağlam bədəndə sağlam ruh olar deyimini necə izah edə bilərsiniz" sualı ilə müraciət oluna bilər.

Tədqiqat səali: Sağlam olmaq üçün hansı gigiyena qaydalarına əməl olunmalıdır? Şagirdlərin cavablarının lövhədə qeyd olunması tövsiyə olunur.

Tədqiqata başlamazdan önce **(C)** blokundakı mətn fasiləli oxu üsulundan istifadə olunmaqla oxunmalı, müzakirə edilməli, gigiyena qaydalarına əməl olunmasının insanların həyatındakı vacibliyi xüsusi vurğulanmalıdır. Tədqiqat qruplarda davam etdirilə bilər. Qrup işlərinin müzakirəsi zamanı 2-ci tapşırığı yerinə yetirən qrup iştirakçılarının tərtib etdikləri qaydalara sinifdəki şagirdlərin nə dərəcədə əməl etdikləri müzakirə olunmalı və vacib olan məsələlər xüsusi qeyd edilməlidir.

Ümumileşdirmə aşağıdakı kimi aparıla bilər:

Gigiyena qaydalarına əməl etmək sağlamlığın əsas şərtlərindən biridir. Ona görə də həm şəxsi, həm də ümumi gigiyena qaydalarına əməl olunmalıdır. Yادınızdan çıxarmayın ki, səliqəli şagirdin məktəbi də təmiz olar.

Bu mərhələdə videoçarx da nümayiş etdirilə bilər.

Ev tapşırığı:

Şagirdlərə "Səliqəli şagirdin məktəbi də təmiz olar" mövzusunda esse (elektron təqdimat da hazırlanıa bilər) yazmaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- Şərhətmə

I	II	III	IV
Gigiyyena qaydalarını sadalayır, şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Gigiyyena qaydalarının bir qismini şərh edir.	Gigiyyena qaydalarının əhəmiyyətini sualların köməyi ilə şərh edir.	Gigiyyena qaydalarını nümunələrə əsasən şərh edir.

Mövzu 19. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunaq

Alt standart	4.1.1. Sağlam həyat tərzinin əsas şərtlərini fərqləndirir.
Məqsəd	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmağı sağlamlığın şərti kimi şərh edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, şaxələndirmə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, yoluxucu xəstəliklərə və onlardan qorunmağa dair paylama materialları

İnteqrasiya: B.: 3.2.1., 4.1.1.

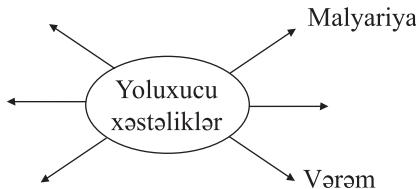
(A) blokundakı mətnin oxunması ilə motivasiya yarada bilərsiniz. Şagirdlərin cavablarını lövhədə yazmaqla yoluxucu xəstəliklərlə bağlı fikri əsas götürüb aşağıdakı tədqiqat sualı əsasında müzakirə aparıla bilər:

Yoluxucu xəstəliklər hansılardır və onlardan necə qorunmaq olar?

Tədqiqatın aparılması üçün şagirdləri 3 qrupa ayırmalı (F) blokundakı 4-cü tapşırığı yerinə yetirmələrini tapşırıa bilərsiniz. Qruplardan biri virusların, ikincisi bakteriyaların, üçüncüsi isə heyvanların törətdikləri yoluxucu xəstəliklər, onlarla yoluxma yolları və həmin xəstəliklərdən qorunma üsulları ilə bağlı araştırma apara bilərlər. Bunun üçün şagirdlərə Biologiya fənni üzrə əldə etdikləri bilik və bacarıqlardan istifadə etmələri ilə bağlı tövsiyə verilə bilər. Sinfin səviyyəsinə müvafiq olaraq yuxarıda qeyd olunan tapşırığı bir qrupa verib, digər qruplara isə (F) blokundakı 2-ci və 3-cü tapşırıqları icra etmək tapşırıla bilər.

Lakin bütün hallarda tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə yoluxucu xəstəliklər və onlardan qorunma yolları haqqında paylama materialının verilməsi də vacibdir.

Şagirdlərin tədqiqat işlərinin nəticələri əsasında müzakirə təşkil olunaraq nəticələr çıxarılmalı və ümumiləşdirmə aparılmalıdır. Ümumiləşdirmə zamanı tədqiqat sualına və fərziyyələrə qayğıdılmalıdır. Bu mərhələdə şaxələndirmə üsulundan istifadə oluna bilər.

Yaradıcı tətbiqetmə üçün (F) blokundakı 5-ci tapşırıqdan istifadə etmək olar. Bu tapşırıq cütlərdə və yaxud qruplarda da icra oluna bilər.

Ev tapşırığı kimi olaraq şagirdlərə peyvəndlərin kəşfi ilə bağlı məlumat toplamaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- Şərhetmə

I	II	III	IV
Yoluxucu xəstəlikləri sadalayır, onlardan qorunma yollarını şərh etməkdə çətinlik çəkir.	Yoluxucu xəstəliklərdən qorunma yollarını şərh edərkən səhvlərə yol verir.	Müxtəlif yoluxucu xəstəliklərdən qorunma yollarını müəllimin köməyi ilə şərh edir.	Müxtəlif yoluxucu xəstəlikləri qruplaşdırır, onlardan qorunma yollarını şərh edir.

Mövzu 20. Təhlükəsizliyimizi təmin edək

Alt standart	4.2.1. Məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir. 4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.
Məqsəd	Evdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirir. İctimai yerlərdə yaranan biləcək fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, fərdi iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, şaxələndirmə

Resurslar: Dərslik, videoçarx, iş vərəqləri, stiker, flipçart, "Özünə və başqalarına kömək etməyi bacar" kitabçası

İnteqrasiya: Az.d.: 2.2.1.

Mövzuya başlamaq üçün (A) blokunda verilmiş 1-ci sualla şagirdlərə müraciət oluna bilər. Şagirdlərin cavablarının lövhədə və yaxud flipçartda qeyd olunması məqsədə uyğundur. 2-ci sualın ətrafında tədqiqat aparılmalıdır. Tədqiqat (F) blokundakı tapşırıqlara müvafiq olaraq qruplarda aparıla bilər. Bunun üçün şagirdlərə ictimai yerlərdə, məişətdə baş verə biləcək təhlükələrlə bağlı paylama materialı verilməsi məqsədə uyğundur. Şagirdlər dərslikdəki (C) və (D) bloklarını araşdırmaqla və paylama materiallarından istifadə etməklə (F) blokundakı tapşırıqları yerinə yetirə bilərlər. (F) blokundakı 6-ci tapşırığın düzgün cavablarını slayd formasında hazırlayıb bu tapşırığın şagirdlər tərəfindən təqdim olunmasından sonra müzakirəsində müqayisə məqsədilə istifadə edə bilərsiniz.

Sinfinizin səviyyəsini, eyni zamanda resurslarınızı nəzərə almaqla reallaşdırıla-çaq standartları aşmamaq şərtilə (F) blokundakı tapşırıqlara müvafiq daha asan və yaxud nisbətən çətin tapşırıqlar da hazırlayıb tədqiqatın aparılması mərhələsində istifadə edə bilərsiniz.

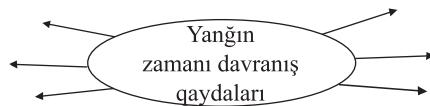
Tədqiqat işlərinin nəticələri müzakirə olunmalı və ümumiləşdirilməlidir. Ümumi-leşdirmə apararken nəzərə alın ki, 4.3.1. məzmun standartı bu mövzuda tam deyil, qismən reallaşdırılmışdır. Növbəti mövzularda bu standarta yenə də müraciət olunaçaqdır.

Ümumiləşdirmə aşağıdakı kimi aparıla bilər:

Həm məişətdə, həm də ictimai yerlərdə şəxsi təhlükəsizliyinize məsuliyyətlə yanaşın. Yaranmış təhlükə zamanı davranış qaydalarına əməl edin. Bu davranış qaydalarına əməl etməklə hər kəsə yardım etmiş olarsınız.

Yaradıcı tətbiqetmə üçün şagirdlərə rəngli stikerlər paylayıb, yaşayış yerinin yaxınlığında baş verən yanğınlə bağlı videoçarx nümayiş etdirməklə onlardan bu

hadisə zamanı necə davranacaqlarını yazmalarını tapşırın. Hər bir şagird 1 davranış qaydası yazmalıdır. Şagirdlər davranış qaydalarını yazdıqları rəngli stikerləri flipçartda çəkilmiş sxemin kənarlarına yapışdırılmalıdır.

Tapşırığın nəticələrini eks etdirən bu plakatı 22-ci mövzunun tədrisində istifadə etmək üçün saxlamanız tövsiyə olunur. Bunun istifadəsinə dair tövsiyə həmin mövzunun tədrisində göstərilmişdir.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə sınıf yoldaşlarının məişətdə və ictimai yerlərdə təhlükəsiz davranış qaydalarına əməl etmələri üçün simvol yaratmalarını tapşırı bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Fərqləndirmə
- İzahetmə

I	II	III	IV
Məişətdə və ictimai yerlərdə yarana biləcək təhlükələri sadalayır, təhlükəsiz davranış qaydalarını fərqləndirməkdə çətinlik çəkir.	Təhlükəsiz davranış qaydalarını şərh edərkən səhvlərə yol verir.	Təhlükəsiz davranış qaydalarını müəllimin köməyi ilə fərqləndirir.	Davranış qaydalarını yarana biləcək təhlükəyə uyğun fərqləndirir.
İctimai yerlərdə yarana biləcək fövqəladə hadisələri sadalayır, davranış qaydalarını izah etməkdə çətinlik çəkir.	Konkret fövqəladə hadisə zamanı tələb olunan davranış qaydalarını şərh edərkən səhvlərə yol verir.	Müxtalif fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarının bir qisimini izah edir.	Müxtalif fövqəladə hadisələr zamanı müvafiq davranış qaydalarını izah edir.

Mövzu 21. Təbiətdəki təhlükəli hadisələrdən qorunaq

Alt standart	4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.
Məqsəd	Təbii fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, cütlərlə iş

Təlim üsulu: BİBÖ, beyin həmləsi

Resurslar: Şəkillər, dərslik və iş vərəqləri, elektron təqdimat

İnteqrasiya: C.: 2.1.1.

Dərsə **(A)** blokunda verilmiş motivasiya ilə başlamaq olar. Bunun üçün lövhədə BİBÖ cədvəli çəkmək məqsədə uyğundur. Şagirdlərin təbii fövqəladə hadisələr haqqında bildikləri cədvəlin I, öyrənmək istədikləri davranış qaydaları II sütununda, öyrəndikləri isə aparılacaq tədqiqat işlərinin nəticələrinin müzakirəsindən sonra ümumiləşdirmə və nəticə mərhələsində III sütunda yazılmalıdır.

Tədqiqat “Təbii fövqəladə hadisələr zamanı hansı davranış qaydalarına əməl olunmalıdır” suali ətrafında aparılmalıdır. Şagirdlər tədqiqat işlərini qruplarda apara bilərlər. Bunun üçün dərslikdəki **(C)** bloku araşdırılmaqla **(F)** blokundakı 2, 3 və 4-cü tapşırıqlar yerinə yetirilə bilər. 3-cü tapşırığı 2 hissəyə ayırmalı şovğun və zəlzələ bir qrupa, ildirim çaxması və sel başqa bir qrupa tapşırıla bilər.

Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunaraq ümumiləşdirilməlidir. Bu zaman şagirdlərin araşdırıcıları problemlə bağlı öyrəndiklərini BİBÖ cədvəlinin 3-cü sütununa əlavə etməyi unutmayın.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə güclü istilər zamanı davranış qaydalarına dair məlumat toplamaları tapşırıla bilər. Məlumat slayd və yaxud referat şəklində də hazırlanıa bilər. Növbəti dərsdə şagirdlərdən birinin hazırladığı slayd təqdimatını və yaxud referatı texnogen fövqəladə hadisələrlə əlaqələndirib motivasiya yarada bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Davranış qaydalarının bir qismini izah edir.	Konkret fövqəladə hadisə zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edərkən səhvə yol verir.	Davranış qaydalarını müəllimin suallarının köməyi ilə izah edir.	Davranış qaydalarını nümunələrlə fövqəladə hadisəyə müvafiq izah edir.

Mövzu 22. Texnogen mənşəli qəzalardan qorunaq

Alt standart	4.3.1. Fövqəladə hadisələr zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.
Məqsəd	Texnogen mənşəli qəzalar zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edir.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş, fərdi iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, şaxələndirmə

Resurslar: Dərslik, iş vərəqləri, epidemiyalara aid paylama materialı, rəngli stikerlər

İnteqrasiya: İnf.: 3.3.1.

Dərsə **(A)** blokundakı motivasiya ilə başlaya bilərsiniz. Tədqiqat dərslikdə motivasiyanın sonundakı suala əsasən aparılır. Verilmiş suala əsasən şagirdlərin saydıqları davranış qaydalarını lövhədə çəkdiyiniz cədvəlin müvafiq sütununa yazmanız məqsədə uyğundur.

Radiasiya çırklənməsi zamanı davranış qaydaları	Yanğın zamanı davranış qaydaları	Yol qəzaları zamanı davranış qaydaları

Bu cədvələ yazacağınız fikirlər şagirdlərin fərziyyələridir. Sonda bu cavablarla şagirdlərin tədqiqatının nəticələrinin müqayisəsi vacibdir.

Tədqiqat qruplarda aparıla bilər. Bunun üçün dərsliyin **(C)** blokundakı mətn araşdırılmalı, **(F)** blokundakı 1, 3, 5 və 7-ci tapşırıqlar yerinə yetirilməlidir. 1-ci tapşırığın icrası üçün şagirdlərə epidemiyalar haqqında paylama materialı verməniz vacibdir. Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunmalıdır və ümumiləşdirilməlidir. Ümumiləşdirmə aşağıdakı kimi aparıla bilər:

Texnogen mənşəli qəzalarla hər an rastlaşa bilərik. Bu hadisələr zamanı öyrəndiyiniz davranış qaydaları sizin köməyinizi çatacaq. Bu mərhələdə şaxələndirmə üsulundan və linkdən istifadə oluna bilər. <https://youtu.be/33oWOF5g7LM>

Yaradıcı tətbiqetmə mərhələsində 20-ci mövzunun tədrisi zamanı şagirdlərin hazırladıqları cədvəli asaraq şagirdlərə bu cədvəldə dəyişiklik və əlavələr etmək tapşırıla bilər. Bunun üçün şagirdlərə rəngli stikerlər paylanılmalıdır.

Ev tapşırığı: Şagirdlərə dəm qazından zəhərlənmə zamanı davranış qaydalarına aid slayd təqdimatı və yaxud referat hazırlamaq tapşırıla bilər.

Qiymətləndirmə:

- Izahetmə

I	II	III	IV
Davranış qaydalarının bir qismini izah edir.	Konkret fövqəladə hadisə zamanı tələb olunan davranış qaydalarını izah edərkən səhvə yol verir.	Davranış qaydalarını müəllimin köməyi ilə izah edir.	Davranış qaydalarını nümunələrlə sistemli izah edir.

Mövzu 23. Yol nişanlarına diqqət edək

Alt standart	4.2.2. Yol nişanlarının təyinatına uyğun bacarıqlar nümayiş etdirir.
Məqsəd	Yol nişanlarını təyinatına görə qruplaşdırır.

Təlim forması: Kollektiv iş, qruplarla iş

Təlim üsulu: Beyin həmləsi, cədvəllərlə iş, şaxələndirmə və s.

Resurslar: Yol nişanlarının şəkilləri, dərslik, iş vərəqləri, yol nişanlarının hər bir qrupuna aid paylama materialı

İnteqrasiya: Az.d.: 2.2.1.

Mövzunun tədrisinə (A) blokunda verilmiş motivasiya ilə başlaya bilərsiniz. Bunun üçün şagirdlərə dərslikdə verilmiş yol nişanlarına baxıb onların nəyi ifadə etdiyini müəyyənləşdirmək tapşırılır. Şagirdləri “Bu nişanları necə qruplaşdırmaq olar? Onları nəyə görə belə qruplaşdırınız?” sualları ətrafında müzakirəyə cəlb edərək fərziyyələrini lövhədə qeyd edə bilərsiniz. Dərsin ümumiləşdirmə və nəticə mərhələsində tədqiqat sualına və bu fərziyyələrə qayıtməq vacibdir.

Tədqiqata başlamazdan əvvəl (D) blokunu şagirdlərdən birinə oxutmaqla hər bir bəndi siniflə müzakirə etməniz vacibdir. Əsasən, (D) blokunun sol sütununda verilmiş qruplaşmalar müzakirə olunmalıdır. Çünkü bu mövzunun tədrisinə illik planlaşmada 2 saat vaxt ayrılmışdır. Növbəti saatda (D) blokundakı digər 4 qruplaşdırılmış yol nişanı araşdırıla bilər. Müzakirə “Neyə görə bu qrup belə adlanır? Sizcə, bu qrupa aid olan nişanlar hansılar olmalıdır?” sualları ətrafında aparıla bilər.

Tədqiqat qruplarda davam etdirilə bilər. Şagirdlər (C) blokundakı tapşırıqları qrupda yerinə yetirə bilərlər. Tədqiqatın aparılması üçün şagirdlərə yalnız müzakirə edilmiş yol nişanlarına uyğun tapşırıqların verilməsi məqsədə uyğundur.

Digər yol nişanları (əlavə məlumat nişanları, üstünlük nişanları, servis nişanları və nəqliyyat vasitələrini tanıma nişanları) ilə bağlı (D) blokunda və (C) blokunda verilmiş məzmun, (F) blokunda verilmiş tapşırıqlar növbəti dərs saatında araşdırılmalıdır. 4.2.2. məzmun standartının tələblərini aşmamaq şərtiələ sinfinizdəki şagirdlərin marağını nəzərə alaraq başqa tapşırıqlardan da istifadə edə bilərsiniz.

Tədqiqatın nəticələri müzakirə olunmalı və ümumiləşdirilməlidir. Bu mərhələdə şaxələndirmə üsulundan, eyni zamanda aşağıdakı linkdən istifadə edə bilərsiniz:

<https://youtu.be/M9NjCutLFjo>;
https://youtu.be/_OoLHbNC17A

Yaradıcı tətbiqetmə mərhələsində şagirdlərə summativ qiymətləndirmə vasitələrində verilmiş 29-cu tapşırıq müvafiq tapşırıq verə bilərsiniz.

Ev tapşırığı kimi şagirdlərə summativ qiymətləndirmə vasitələrində verilmiş 8-ci tapşırıq müvafiq tapşırıq verə bilərsiniz.

Qiymətləndirmə:

- Qruplaşdırma

I	II	III	IV
Yol nişanlarını sadalayır, qruplaşdırmaqla çətinlik çəkir.	Yol nişanlarını qruplaşdırarkən səhv'lərə yol verir.	Yol nişanlarının bir qismini müəllimin yönəldici sualları əsasında qruplaşdırır.	Yol nişanlarını təyinatına uyğun düzgün qruplaşdırır.

Summativ qiymətləndirmə vasitələrinə dair nümunələr

1. Aşağıdakılardan hansı sağlamlığa mənfi təsir göstərir?

- a) İdman, siqaret çəkməmək
- b) Yuxu rejiminə əməl etməmək
- c) Əlləri tez-tez yumaq
- d) Saçları daramaq

2. Hansı sıradə *fövqəladə hadisələr* sadalanıb?

- 1. Zəlzələ, sunami
 - 2. Heyvanların çoxalması, bitkilərin böyüməsi
 - 3. Tufan, vulkan püskürməsi
 - 4. Sel, torpaq sürüşməsi
- a) 1, 2, 4
 - b) 1, 3, 4
 - c) 1, 2, 3

3. Aşağıdakılardan hansı zəlzələ zamanı düzgün davranış qaydasıdır?

- a) Mənzilin və otağın qapısını açmaq
- b) Dərhal yüksək bir yerə çıxmamaq
- c) Telefon ilə danışmamaq
- d) Pəncərələrin kənarını kağız lent ilə bağlamaq

4. Dəri xəstəliklərinə yoluxmamaq üçün hansı qaydalara əməl olunmalıdır?

5. Aşağıdakılardan hansılar təhlükəlidir?

- 1. Naqilin üstü açıq olarsa
 - 2. Tozsoran, çaydan və soyuducu eyni vaxtda cərəyanaya qoşulsarsa
 - 3. Naqilin üstü bağlı olarsa
 - 4. Naqil istilik batareyalarına toxunarsa
 - 5. Ştəpselden deyil, naqildən tutub dartsaq
- a) 1, 4, 3, 2
 - b) 1, 2, 3, 5
 - c) 1, 3, 4, 5
 - d) 1, 2, 4, 5

6. Hansı cavabda sağlamlığın düzgün şərti göstərilmişdir?

- a) Çox yemək
- b) Şirniyyatdan çox istifadə etmək
- c) Spirtlə içki qəbul etmək
- d) İdman etmək

7. Aşağıda verilənlərdən hansılar sağlamlığımızı təhlükə qarşısında qoyur?

- 1. Elektrik qəzaları
 - 2. Evlərdə yanğın
 - 3. Üzgüçülük
 - 4. Nəqliyyat qəzaları
 - 5. Yoluxucu xəstəliklərdən qorunmaq
- a) 1, 5, 3
 - b) 1, 5, 2
 - c) 1, 2, 4
 - d) 3, 4, 5

8. Yol nişanlarını adlandırın və hansı qrupa aid olduğunu müəyyənləşdirin.

9. Aşağıdakı nişanları qruplaşdırın.

- a) Xəbərdarlıq nişanları –
- b) Qadağan nişanları –
- c) Məlumatverici göstərici –
- d) Üstünlük nişanları –

10. Aşağıdakılardan hansı məcburi hərəkət istiqaməti nişanlarına aiddir?

- a) Yaşayış məntəqələrinin və başqa obyektlərin yerləşməsi barədə məlumat verir.
- b) Sürübülərə nəqliyyat vasitələrinin hərəkətinin icazə verilmiş istiqamətini, sürətini, piyadalar üçün nəzərdə tutulan yolları göstərir.
- c) Bu nişanların dairəvi forması və qırmızı fonu vardır.
- d) Qırmızı haşiyəli və ağ fonu olan üçbucaq formasındadır.

11. Küçədə hansı xoşagelməz hallarla qarşılaşmaq mümkündür?

- 1. Terror
 - 2. Silahlı toqquşma
 - 3. Sulu əllərlə rozetkaya toxunmaq
 - 4. Nəqliyyat qəzaları
 - 5. İt dişləməsi
- a) 1, 3, 5
 - b) 1, 2, 4, 5
 - c) 1, 5
 - d) 2, 3, 5
 - e) 1, 3, 4, 5

12. Aşağıdakılardan hansı dövlətin müdafiə funksiyasına aiddir?

- a) Dövlət bazara nəzarət edir, malın bahalaşmasına, şirkətlərin ağıalığına imkan vermir.
- b) Yeni iş yerləri açılır, əməkhaqları, təqaüdlər, pensiyalar artırılır və s.
- c) İnsanların hüquqlarını qoruyur, hüquq normalarını müəyyən edir.
- d) Ölkənin ərazi bütövlüyünü qoruyur, müdafiə edir.
- e) Ölkədə pulsuz ümumi və orta təhsil almaq üçün şərait yaradır.

13. Respublikamızda Milli Məclisin verdiyi qanunları hansı qurum yerinə yetirir?

- a) Məhkəmə
- b) İcra hakimiyyəti
- c) BMT
- d) ATƏT

14. Aşağıdakılardan hansı doğrudur?

- a) Maddənin aqreqat halı, rəngi, iyi, dadı, həllolma qabiliyyəti maddənin fiziki xassələridir.
- b) Rastlaşduğumız nə varsa, maddədir.
- c) Su, hava, alov maddənin maye halındadır.
- d) Su mayedir, bərk hala keçə bilmir.

15. Aşağıdakılardan hansı nümunəvi davranış qaydalarına aiddir?

- a) Yaltaqlıq
- b) Yalançılıq
- c) Səhvini qəbul etməyi bacarmaq
- d) Kobudluq
- e) Danışanın sözünü kəsmək
- f) Sinif yoldaşları ilə mübahisə etmək

16. Radioaktiv çirkənmə zamanı nə etmək lazımdır?

17. Cümlələri tamamlayın.

1. Müsəlmanlar üçün müqəddəs gün _____
2. Xristianlar üçün müqəddəs gün _____
3. Yəhudilər üçün müqəddəs gün _____

18. Səmavi dinlərin oxşar cəhəti hansıdır?

- a) Müqəddəs günlərinin bazar günü olması
- b) Uca Yaradanın tək olması
- c) Dini kitablarının eyni olması
- d) Dini bayramlarının eyni olması
- e) Peyğəmbərlərinin eyni olması

19. Aşağıdakılardan hansı İslam dininə aiddir?

1. Gündə 5 dəfə namaz qılmaq
 2. Kilsədə ibadət etmək
 3. Həcc ziyarətinə getmək
 4. Ramazan ayında oruc tutmaq
 5. Günahlardan təmizlənmək üçün keşişə müraciət etmək
- a) 2, 3, 5
 - b) 1, 3, 4
 - c) 1, 3, 5
 - d) 1, 2, 3
 - e) 3, 4, 5

20. Xristianlıq ilə İslam dinini fərqləndirir.

	İslam	Xristianlıq
İbadət yeri		
Müqəddəs günləri		
Dini bayramları		

21. Verilən variantlardan hansı doğrudur?

- a) Bərk maddələr sıxılıq bilir.
- b) Bərk cisimlər plastik və elastik olmaqla 2 qrupa bölünür.
- c) Bərk maddələrin molekulları seyrəkdir.
- d) Su bərk halda olan maddədir.

22. Fikirlərdən hansı yanlışdır?

- a) Saf su 100 dərəcə temperaturda qaynayır.
- b) Maddələr bəsit və mürəkkəb olmaqla 2 yerə ayrıılır.
- c) Ətraf mühitin çirkənməsi canlılara təsir etmir.
- d) Qeyri-üzvi maddələr özvi maddələrə çevrilə bilməz.

23. Dövlətin xarici funksiyasına nələr aiddir?

24. Monarxiya idarəetmə forması nədir?

25. Tələbin artıb-azalmasının iki səbəbini yaz?

26. Aşağıdakılardan hansı münaqişələr zamanı düzgün davranış qaydalarına aiddir:

səbirli olmalı, nəzakət qaydalarına əməl etməməli, münaqişəyə fikir verməməli, əməkdaşlıq etməli, lovğalanmalı, fiziki güc tətbiq etməli, kompromisə getməli

27. Maddənin kimyəvi xassələri hansılardır?

- a) Rəngi
- b) Qaynama temperaturu
- c) Digər maddələrə çevrilməsi
- d) Dadı

28. Ünsiyət mədəniyyətinin formallaşmasına təsir edən amillər hansılardır?

29. Verilmiş şəkildə hansı yol nişanları göstərilmişdir. Onları təyinatına görə qruplaşdırıb adlarını yazın.

30. Orqanizmi möhkəmləndirmək üçün əlverişli olan vasitə hansıdır?

- a) Çox yatmaq
- b) Çox yemək
- c) Az hərəkət etmək
- ç) Günəş vannası qəbul etmək
- e) Şirniyyatdan çox istifadə etmək

İstifadə edilmiş və müəllimin istifadə edə biləcəyi mənbələr:

1. A.Sezgin. Mənim dinim. Bakı, 1994.
2. Ayna Uşaq Ensiklopediyası.
3. Azərbaycan heyvanlar aləmi. “Çaşioğlu” nəşriyyatı, 2009.
4. Ə.Hüseynzadə. Atalar sözü. Bakı, 1985.
5. F.Qasimzadə. İdman, gözəllik və estetika. Bakı, 1970.
6. Həyati bacarıqlara əsaslanan təhsil. II, III hissə. Bakı, 2007.
7. İ.Ə.Ağayev, X.N.Xələfli, F.S.Tağıyeva. Epidemiologiya. 2012.
8. Qurani-Kərim. Azərnəşr, 1992.
9. Müdrik sözlər aləmində. Bakı, 1984.
10. N.Əkbərov. Ailə və cəmiyyətdə əxlaq və davranış qaydaları. “Bərəkət” nəşriyyatı, 2010.
11. N.Əkbərov, A.Bayırlı, E.Qubadlı. Mənəviyyat. Bakı, 2004.
12. N.Əkbərov. Məktəbdə əxlaq və davranış qaydaları. “Bərəkət” nəşriyyatı, 2010.
13. N.Məmmədzadə. Mənim gözəl dinim. Bakı, 2007.
14. Özünə və başqalarına kömək etməyi bacar (Azərbaycan Respublikası Fövqəladə Hallar Nazirliyi). Bakı, 2004.
15. U.Ələkbərov, B.Əliyev, K.Əzimov, Ə.Ağayev, O.Sultanov, N.Nəcəfov, Ə.Qoçayev, R.Xəlilov. İnsan və cəmiyyət dərsliyi, VIII sinif. Bakı, 2006.
16. U.Ələkbərov, B.Əliyev, K.Əzimov, H.Cabbarov. İnsan və cəmiyyət dərsliyi, X sinif. Bakı, 2011.
17. V.S.Mixaylov, A.L.Pruşina, N.A.Moqilini. Qidalanma mədəniyyəti və ailəmin sağlığı. Bakı, 1991.
18. Секреты умелого руководителя. Москва, 1991.

HƏYAT BİLGİSİ 6
*Ümumtəhsil məktəblərinin 6-cı sinfi üçün
Həyat bilsisi fənni üzrə dərsliyin
METODİK VƏSAİTİ*

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər: **Məmmədova Nüşabə Əsəd qızı**
Mahmudova Könül Faiq qızı

Buraxılışa məsul	Sevil İsmayılova
Baş redaktor	Gültəkin Cəfərova
Dizayner	Elşən Qurbanov
Səhifələyici	Kübra Bədəlova
Texniki redaktor	Fəridə Səmədova
Korrektor	Rəhilə Həsənova
Texniki direktor	Xəqani Fərzalıyev
Nəşriyyat direktoru	Kəmalə Qarayeva

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin qrif nömrəsi:
2017-046

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi – 2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Hesab-nəşriyyat həcmi. Fiziki çap vərəqi 5,5. Formatı 70x100 $\frac{1}{16}$.
Səhifə sayı 88. Ofset kağızı. Jurnal qarnituru. Ofset çapı.
Tiraj 7800. Pulsuz. Bakı – 2017.

“Şərq-Qərb” ASC
AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küç., 17.

Pulsuz

